

Год. VI.
God. VI.ДУБРОВНИК,
DUBROVNIK, 31. октобра
oktobra 1907.Бр.
Br. 20.

ПОРУШЕНИ ЗЛАТНИ СНОВИ.

(Сличица из учитељског живота).

Ђуро Марић, надучитељ.

Сад су сватови довршили, што су имали свршити, па могу отпочинути. Старци посједају око ватре; запале дуге чибуке; принесу бардак, па га око ватре крећу, да њим жеђу гасе. Млађарија се ужурбала: хоће да се весели, али нема ко да пробије лед, јер наш учо, који је то увијек радио, данас тужан сједи у једном куту и са херцеговачким колегом, крупним и здравим момком, ком се црна као угљен коса по рамену пуштала као грива силнога лава, распреда некаква педагошка, суха и досадна питања. Тужно и суморно учово лице сваком је упало у око и свак се чуди, што је том познатом весељаку, те је онако туробан. То је највише упало у очи младој као роса, лијепој као вила, слаткој као шећер, плавуши — грађанки, која га често пута простијели својим жарким погледом. Плавуша је мислила, да је учо био онако озбиљан за вријеме сватова, а да ће се послије одати обичном његовом веселом расположењу, аkad виђе да ће то доцна бити, узме под руку своју пријатељицу, мјесну учитељку, па се упуте к учитељима. Ови се уљудно поклоне, па kad видјеше да желе сјести, начине им мјеста: плавуша сједне до уча, а учитељка до херцеговачког колеге. Тада ће плавуша нашем учу веселим осмијехом:

— Што Вам је јутрос, госп. учо?

— Није ништа, госпођице.

— Како није, тај тако сте туробни, да се свак чуди.

— Ово ми дође неколико пута на годину.

Лијепо! па Вам је то морало доћи баш данас, kad се Ваш највећи пријатељ весели и kad сам ја овдје.

— Жао ми је госпођице, али се не могу веселити, јер је један сан уништио све расположење.

— Сан?! Мислила сам да је збила нешто, а тамо сан, од кога сте жалосни Ви, који сте позвани да те будалаштине тријебите.

— Не, госпођице, ја не вјерујем сну, али је упечатак његов тако силан, да га нијесам у стању савладати, а с друге стране, јако сам знатижељан, хоће ли се испунити, јер и ако је „сан лажа, а Бог истина“, ипак сам увјерен, да има неког предосјећаја, који нам унапријед каже, што ће се догодити.

— Маните се тих лудорија, него хajте, да поведете коло.

— Не могу, госпођице — хвала!

— Можда не „дењате“ са мном?

— Немојте на то ни мислити, јер ваљда знате да сам Ваш добар пријатељ.

— Знам, па зашто не ћете, кажите ми!

— „Импењан“ сам, поспођице — посмијехом одговори учо.

— Честитамо — повиче плавуша и учитељка.

— Немате још што честитати, а кад дође листоноша, онда ћете ми моћи честитати слободу, коју сам до пред неколико дана уживао — моћи ћете ми честитати продужење мог бећарског живота.

— Ја сам мислила да ћу Вам честитати вјеридбу, а Ви очекивате опет слободу бећарску. Ваш и јесте момак! А како знате да Вам не ћемо вјереницу честитати?

— То ми је сан казао — смијешно дададе учо.

У то се зачује глас трубе, али не оне трубе, која на вјечни суд правде позива, него трубе сеоског листоноше, који јавља селу, да је дошао и донио епоху, која веже село са осталим светјетом.

Учо притрчи к листоноши, а овај му пружи два писма.

Разгледа обвоје и рукопис адресе, па се увјери да је једно учитељице, изабранице, а друго од његова пријатеља из истог мјеста одакле и прво. Довољан је био сами формат и тежина писма, да нам досјетљиви учо просуди његов положај. Зато њено писмо, онако затворено, тури у цеп. Разреже писмо свог вјерног пријатеља, који му јавља о успјеху игранке и узгредно спомиње сусретај учитељке и филозофа, чији изглед прије има слику

обичне, свјецке противе, него ли филозофа, који на остварење Душанова царства ради, како он обичаје казати. Тада учу поново сине у главу она страшна слика његова сна и од лјутине вас поцрвени, па хтједне одлетјети, да оној противи скине обrazину и од невоље сачува њу, коју је толико поштовао, да је само пред њом до сада клекнуо. Промисли мало о томе, па се увјери, да би то било колико лудо, толико и безуспјешно, јер је и она женска, за које се обично каже: „дуга коса, кратка памет“, па ће промислити, да он то из лјубоморе ради и тако изгубити и оно добро мишљење, које је о њему до сада имала. У то приступи плавуша и запита:

— Што Вам могу честитати?

— Бећарски живот, госпођице, и ако нијесам још отворио писмо.

— Варате се, отворите, па ћемо се тада разговарати.

Учо тада узме писмо, разреже обвој, извади визит-карту, окрене име к длану и пружи плавушки, која прочита:

»Почашћена Вашим избором, срдачно захваљујем и жалим, што на Ваше захтјеве никако не могу пристати. Шаљем Вам писмо натраг, уз пријатељско поздравље, Ваша« итд.

— Што ово значи, молим Вас?

— Да сам добио корпу, госпођице!

— Ви добили корпу? Није могуће!

— Па ипак, видите — и покаже писмо, разумије се без имена учитељке.

— Исто не вјерујем, јер Ви обичајете у шали преварити, па се послије смијати.

— Никада не варам, него манимо се тога, па сада, када сам слободан, као птица на грани, хајд' да се веселимо и ако ми се управо не весели, док моју изабраницу не спасим од погибели, која јој пријети.

Младост се ужурба, учо дохвати плавушу, његов колега учитељку, састави се вијенац — не од горског цвијећа, него младих момака и дјевојака.

Коловоћа учо пита, што ћемо, а остали вичу „зецко коло“. Учо почне „У Ивана господара“ и коло се стаде вртоглавом брезином окретати: земља под ногама тутњи, а ваздух проламају женски сопрани и мушки тенори. Учово се срце раскравило, па

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
престати не умије, већ наставља „Бранково коло“, „Битољку“, „Сељанчицу“, „У далеком Дренопољу“ — док сви не повичу: „Доста је више“.

Коло се растави, а неко повиче: „Оро, Оро!“ Женске, као по команди, запјеваше:

А ћевере, млад ћевере!

Да те видимо!

А ћевере с твојом снахом,

Било са срећом!

Полагано, млади Марко,

Крстова је то.

Загрли је, пољуби је,

Снаха ти је то!“

и то тече бурно, лако, својски, журно, братски, српски — тај спрчад се бар веселити знаду!

* * *

Бог зна кад младост прекинути жељаше, али старији повичу: „Свуд је поћи, ал је кући доћи!“ Сват по сват креће кући, поздравља се са свима, а прати их барјактар с барјаком и млада с ћевером, па дарива ручник или чарапе, а они њој по коју круну или форинту.

Учо се поздравио са плавушом, која га још једном жарко погледа, и сврши своју сватовску дужност, па се лаганим корацима упути својој пустој и нијемој кући.

Кад се кући примакао, весело га дочека његов Кастро, који своје весеље и вјерност исказује лавежком, улагивањем и махањем репа. Учо уђе у своју сиромашку собицу и одма осјети хладну, нијему самоћу. Скине народно, јер и ако му је драго и свето, исто му је тешко и досадно, па обуче уско, грађанско одијело. Сједне и почне пребирати књиге и листове, али му се не мили, па их отури, наслони главу и дубоко се замисли.

Сјети се он свог дјетинства и младости. Укаже му се света слика покојњег оца, суха и висока сељака од 50 љета, који се знојем лица свога и жуљима рука својих подигао до приличног иметка, те дао на школовање једног од својих близанаца. Осјећа учо, како га отац на колjenima њиха; како га испитује о науци и ако сâм никада није у школу ишао; како га савјетује, да учи и како му обећаје да ће га школовати да велики ученик

и човјек буде. Тада му на памет дође како је свом оцу обећао, да ће учити, али само за учитеља. Сjeћа се он оног тужног дана, када је са својим старијим братом, препарандистом, дошао из цркве и нашао оца мртва; како је онда непрестано плакао; како су га тјешили; како су оца закопали; како су му црно одијело обукли. Сузе, као јагоде грожђа, грунуше низ његово лице и он се маши рупца, да их очисти, али оне теку бурно, као силна ријека. Пошто се горко исплакао, сјети се своје мајке, мудре и радишне сељанке, која је са троје сирочади остала; сјећа се како је она одредила, да њезин син настави науке; како је другог оженила, а онај свршио науку, добио мјесто учитеља и са собом одвео њега, да учи и да му помаже у кући. Сјећа се он оних дивних и узвишених ријечи и савјета, којим га је хранио његов брат и одгајао, да крене трновитом, али поштеном и уредном, стазом; како га је једног дана предао једном препарандисти, да га одведе у препарандију, пошто се већ био увјерио да га брат посрамити не ће; сјећа се како га мајка и браћа сузним очима отпратише, жарко изљубише и задњи пут савјетоваше, да пази што ради, а он зна што треба, јер је њихово паметно и ваљано дијете; сјећа се какав је упечатак на њих произвео главни покрајински град, препарандија, професори и другови; сјећа се он како су га другови задиркивали и исмијавали у почетку, а послије поштовали, љубили и у помоћ увијек призивали; сјећа се он и строгих професорских лица, који су га сви цијенили, али неки и mrзили и прогонили, ради његова отвореног, слободоумног схваћања; сјећа се он како је са својим покровитељем, препарандистом често пута шетао са једном прилично лијепом шипарицом, која је онда била „монитор“ српске учитељице, а сада одрасла, изображена, лијепа дјевојка и ваљана учитељица, од које је данас ето добио карту.

Почне тада пребирати историју своје несуђенице, која му је позната, баш као и рођена. Пошто је подуже о том мислио и сјетио се своје мајке и браће, који га желе видјети сретна и слободна, да све силе може посветити свом народу, из кога је изникао, увјерио се да може бити потпуно задовољан, што је овако свршио први свој покушај за женидбу. Учо би сад био потпуно задовољан, да му још нешто задовољство не мути, а то је само помисао, да ће његова несуђеница, коју он поштује и

цијени, пострадати од оне свјетске противе, па се одлучи, да је на вријеме обзнати. Али како? Нема доказа, да је „филозоф“ она црна сотона. Досјети се уочо брзо оне „вријеме је најбољи поштењачина“, и одлучи сачекати, да се дочека доказа, а међутим подржавати писмену свезу с учитељком и полагано је приправљати на сазнање праве истине. Зато дохвати перо, напише писмо учитељки, у ком је моли, да му саопћи разлоге с којих је одбила његову понуду.

Пошто је извршио ту своју дужност, легне и мирно заспи.

Tebi!

• Petar Nunić.

Tu je bilo mnogo stupova i na svaki od njih sunce je sipalo svoje zrake; ali jedini Memnonov stup davaše od sebe zvuk.

Diderot.

*Modre oči moje miljenice,
Modre oči a bijelo lice.
Plave kose a zlaćene žice,
Snježni zubi, rumene usnice!*

Modre oči moje miljenice!

*Zjena twoja nebo odsijeva,
Vedro nebo pre maljetnog dneva;
Zjena twoja šaru prelijeva
Morskog bezdna kada tiko sn'jeva.*

Modre oči moje miljenice!

*Modre oči miljenice moje,
Blaga zraka nebeskih visina!
Modre oči miljenice moje.
Bolni odraz morskih dubina!*

*Modre oči miljenice moje,
Bol i radost što s' u vama sl'jeva,
Oh! da mi je znati od to dvoje
Što mi sluti moja mila d'jeva!*

*Svod nebeski visoko se svija,
Nedogledan u zvjezdanom sjaju;
Morsko njedro nad dubinom zija,
Što joj ljudi ne dostižu kraju.*

*U svemiru mir stanuje stolom:
Vječni pokoj tajinstvenog žiča,
Dok s' u moru dave čudna biča,
Što, kô i mi, rodnim pate bolom.*

Pripovijetka o djevojci bez ruka u našoj literaturi.

Frano Kulisić. — Dubrovnik.

— 3 —

U pripovijeci su ova četiri motiva :

- I. Zaljubljenje oca i bijeg kćeri,
- II. Siječenje ruka,
- III. Proganjanje mačehino i promjena pisama,
- IV. Spoznaja u dalekim krajevima : kćeri sa ocem, žene sa mužem.

Zaljubljenje oca nalazi se u mnogim srednjevjekovnim pripovijetkama, koje imaju nešto slična sa Olivom i dr.¹ Ovu perversnu ljubav naći je još i u *Santa Dimbra figliuola del Re di Ibernia*, koja bježi da se otme protivuprirodnim očevim namjerama, ali zahvaćenoj otac joj sam dade osjeći glavu. Druge legende opet koje polaze s iste tačke ne dopuštaju joj ovako tragičan kraj, nego kažu da se djevojka otela ocu te pobegla u druge strane, gdje bješe sigurna i oštićena od očeve osvete. Takva je npr. novela *Bella Elena di Costantinopoli*.² Zaljubljenje očeva nalazi se i u stariim njemačkim romancima Mai i Belastor, te u *Kćeri kralja Reuss-a* od Ivana Enenkela iz trinaestog vijeka. Ovaj motiv ima i Straparola : Novelle, IV. 1.

Svojevoljno siječenje ruka, što je u ostalom za nas naj karakterističnije, ne nalazi se svuda u ovim pripovijetkama ; negdje ga ima, a negdje ne.

Talijanskoj *Rappresentazione di Stella*, koju je izdao Ancona, izvor je jedna legenda iz Bogorodičinih čудesa, a ova

¹ Legenda sancte Dympnæ virginis et martiris filiae regis Hybernae. Antuerpiae, Back, 1496. ; — Razzi : Vite di illustri donne, III. 43. — Astolfi : Cento avvenimenti miracolosi, Deca X. — Santa Dimpina principessa d' Irlanda, Tragedia sacra del sg. Giuseppe Berneri, romano. In Bologna, 1687.

² L' Histoire de la belle Hélène de Costantinople, mère de saint Martin de Tours en Touraine et de saint Brice son frère. — Ova se legenda nalazi u ejelini u Douchet: Diction. des légendes, str. 523.

ima sa Olivom zajedničko i mijenjanje listova osim siječenja ruka. Dočim u „Lijepoj Heleni“ dobrovoljno siječenje ruka ne postoji, nego docnije, kad ona bješe prisiljena da ostavi muževu domovinu, pratilac postavivši je u more da joj spase život, siječe joj jednu ruku a da se ne zna ni uzroka zato.

Svakako prvo umjetničko izrađenje ove legende učinio je Filip de Beaumanoir sa natpisom *Roman de la Manekine*, koji je mnogo sličan Olivii.

Prva novela desetog dana *Pecorona* od Ivana Fjorentinca (1378) ima npr. sadržinu, kako Dionizija, kćer francuskog kralja bježi od oca samo da ne uzme nekog starca od 70 godina. *Dode* u Englesku, vjenča je kralj; on *ode u rat*, a za to vrijeme ona bi *potvorena* s čega na novo bježi. Iskrea se u Genovu, odakle u Rim, i odgoji dva sina. Doba je križarskih vojana. U Rimu su kralj francuski i engleski do pape; Dionizija otkrije tom prilikom papi čitavu tajnu i dode do *spoznanja*. — Eto tako se ova legenda raširila po svim literaturama, a bila je obradivana ne samo kao neki čudnovati događaj, nego u svojstvu novela i pripovijesti, te se pričahu ne samo strahopočitanjem prema čudotvornoj nekoj sili, nego i kao vesela pripovijetka u besposlenu društvu.

Engleski pisac Gotfred Chaucer napisao je također legendu ove vrste: *Man of law's Tale*. Konstanca, kćer rimskog cara, udata je očevom voljom za nekog Sultana, koji se zbog nje pokrstio, a kog je majka, fanatična muslimanka, dala ubiti. I baš tada Kostanca bi bačena u jednu ladu u ruke sudbine. Poslije duga putovanja dode u Englesku, gdje je konakovala kod upravnika neke provincije i učini, da se ovaj pokrsti. Stoga što se otela pohoti nekog baruna, ovaj (barun) je potvori sa nekog ubistva i bi osudena na smrt. Pobjegne nekim čudom, te izvrši i treće pokrštenje, a to Allaha, kralja zemlje, i vjenča se s njim, itd.¹

Wesselovsky se pozabavio sa pripovijetkama narodnim raznijeh naroda, tako i sa djevojkom bez ruka. U Nijemaca se ova nalazi u zbirci braće Grimma pod № 31. Tu fali očeva ljubav, ali zato vidimo posjećene ruke, koje su kasnije čudo-

¹ v. Sandras: Etude sur Chaucer, Paris, 1859. str. 203-214.

tvorno povraćene. U ruskoj narodnoj priповijeci kod Afanasjeva¹ nalazimo dvije priповijetke o djevojci bez ruka (№ 6 i № 13) sa nekolikim versijama (Жена безъ рука і Косоручка).

Жена безъ рука: Быу бацько з' маткаю, мѣли дачку з' сънамъ. Бацько з' маткаю померъ, и пакинули брата съ сестрою. Узну братъ дай ажаниуся; идзе у госьци — сестру клича, идзе на спацыръ — сестру клича, ддзѣ якую сукню купиць, то для сестры лѣпшую. Дакъ жонци крыуда стала! Дау Богъ сестри (ѣ) дзицятко, а у сестры есць мужъ, да вельми далеко, Жонка каже: „ну што ты лѣпше сестры, глядзиш, якъ мене. Прыѣдзе ѹѣ мужъ, то будзе яну гляндѣщи.“ Пагадзиушки, прыѣждая мужъ; дакъ яна гавориць: „ты прыѣхау да ѹѣ, а яна з' братамъ живе — не глядзиць цебе!“ Дакъ мужикъ каже: „жонко! приберися, найдземъ на спацыръ и вазьми дзиця з' сабою. Пашили яны у лѣсь, прывеу юнъ да карча: „палажи руку!“ Якъ яна палажила, дакъ юнъ узну дай па локци атсѣкъ. Яна узяла дзиця и пашла; прыходзици яна давады, дакъ рука нима, якъ напицца вады? нагнулася дай дзиця упусьцила, Станиць бѣдная дай плача, дакъ єй з' вады адзываеща: „дѣчука, дѣчука! не плачъ, бери дзиця.“ Дакъ яня отказивая: „якъ — жежъ я буду браць, кали у мене рука нима!“ — Тачи ваду, дасьць Богъ руки. Яко янъ адтачила, дау Богъ руки; дакъ яна узяла дзиця дай пашла. Идзе дарогаю, сустрѣчае яну панъ; дакъ юнъ пылтаеща: „аткуль ты, кабета?“ Дакъ яна отказалася: „нимя чаго пану казаць, аткуль я; нѣкали была паняй, цеперь кабетой завуць“ — Ни нашла бѣ ты ка мнѣ на службу? Яана кажа: „пайду; али ци возьмешъ мене з' дзицемъ?“ Дакъ юнъ кажа: „вазьму.“ Яна прыѣхала, дакъ той сынъ расьце да усе завѣ чѣ татамъ. Юнъ кажа: „якій я твой тато?“ Дакъ юнъ каже: „прошу, татуличко, не прагнѣващца; маєй матульцѣ татулько руки атсѣкъ, дакъ матулька пашла плаучи и мене у ваду укинула: з' вады аддалоси матульци: не плачъ, кабетко! бери дзиця, дасьць Богъ руки. Дакъ матулька утачила ваду, дау Богъ руки. Матулька шла и татулько познала, а татулько матки не!“

¹ Аэнансвиевъ: Народния Русскія сказки, Вп. III. (1857.)

I tu je — kako je vidjeti iz priopćene pripovjetke — gomjenje d'evokve, siječenje ruka, čudotvorno povraćenje ovih itd.

I u našoj srpskoj pripovijetci (№ 33.) posjećene ruke povraćene su nekim čudom, samo što je fantazija našega naroda sve to lijepo i vješto iskitila.¹

¹ Vrijedno je ovdje napomenuti i jednu izgubljenu Sofoklovo *tragediju*, u kojoj ima, kako se Salmonej bio po drugi put oženio sa Siderojom, koja ga je uvijek dražila protiv prve mu kćeri Tiroje s njezinih ljubavnih odnosa sa Posejdonom. I u istinu budu joj *otkinute kose*, bila je izbivena i inače proganjana, te baćena u tamnicu. Ne mogući se brinuti za svoje dvoje nejačadi, Peliju i Neleja, postavi ih bijednica, netom se rodiše, u jednu ladicu na rijeci Enipeju. Tu ih nade neki pastir, smiluje se, i othrani. Kad porastoše oslobođiše majku i osvetiše sve njene patnje osudivši na smrt prokletu mačehu. (v. Ancona, *Sacre Rappr.* III. str. 319.) Upadljivo je, da su joj bile *otkinute kose*.

GIZDELINI RIMSKI ZA HORACIJEVA DOBA.

Prof. W. barun Ljubibratić.

Ovom erticom započinjemo niz slika iz privatnoga života starih Rimljana. Naravno, govoreći o nekim osobito neobičnim navadama, o nekim za nas zaista čudnovatim običajima Rimljana, ne možemo baš pomisliti na Rimljane iz doba Katona starijega ili punskih ratova, jer i ako je onda bilo pokvarenosti — o čemu nam povjest pruža dosta dokaza — ta pokvarenost nije bila još zarazila cijeli narod, niti pružila tako duroke korijene, kako se to naprotiv opaža iza propasti Kartage. Kad je Rim srušio visoke i jake bedeme svoje moćne suparnice, uništio jedinu državu, koja mu se moglaše oprijeti na moru, raširio svoju vlast od jednoga kraja poluotoka na drugi, podjarmio naj pogibeljnije neprijatelje svoje, stade malo po malo gubiti od one svoje oštchine i neporočnosti, s koje odvajaše između svih ostalih naroda onoga vremena. Tek onda, kada slavodobitni rimski orao razastrije svoja krila nad cijelim tada poznatim svijetom ; kad se silno blago stade stjecati u Rim iz svih krajeva na zemlji ; kad Rim stupi u vezu s ostalim mekoputnim, pokvarenim narodima ; kada *cives romanus* dode do uvjerenja, da je u svojoj gnušnoj poderanoj tozi mogućniji od naj silnijega vladara na svijetu, tada — nije čudo — iščezoše sve stare vrline, jer se činjahu dostoje divljenja, ali nipošto podražavanja. Rimjanin, kad postade gospodarem svijeta, htjede se okoristiti svojim privilegovanim smještajem, a po njegovim nazorima to bijaše moguće jedino podražavajući način življenja onih, koji na tom polju bijahu majstori. I stoga će se uzroka naše crtice iz privatnoga života Rimljana baviti carskim doba, jer baš to doba stoji u očitoj opreci s prvim vijekovima republike.

* * *

Govoreći o rimskim gizdelinima čini nam se na prvi mah, da je nemoguće spojiti zajedno ove dvije riječi : gizdelin i Ri-

mljanin, jer prva riječ pobuđuje u nama predodžbu lijena, brbljava, dosadna, smiješna čovjeka, a druga naprotiv napunja naše srce i našu fantaziju naj idealnijim slikama junaštva, domovinske ljubavi, požrtvovanosti, djelatnosti, ustrajnosti. Ali kad znamo, da u svakoj perijodi čovječanstva ljudi bolovahu više ili manje od istih poroka, ne ćemo moći pomisliti bez poroka Rimljana, pa bilo iz koje god doba, a s druge nam je strane gotovo nemoguće, uprav s obzira na karakter starih Rimljana, predočiti njihove poroke malušnim, djetinjskim; ni tražimo u njima i nehotice tragove one burne strastvenosti, što odgovara harakterističnim potezima njihove čudi gotovo još surove i divlje. Svakomu je poznato, da je nasilna ljubav Seksta Tarquinija utisnula nož u ruke nevinoj Lukreciji, ali da je i srušila prijestolje Romula i Nume. Svak znade, da je Apije svojom brutalnom strasti prama Virginiji prouzrokovao njenu smrt, ali i uskrisio pučki tribunat, u kojem plebejci nadoše naj jaču potporu, kad su tražili svoja prava. Što je Klodiju stalo, da će ga *pontifex maximus* optužiti s oskvruća svečanosti *dobre Božice*, samo kad može doći u blizinu svoje miljenice? A gdje je Antonije, koji, začaran Kleopatrinom ljepotom, prepušta vlast nad cijelom rimskom državom svojemu suparniku samo da može uvijek i neprestano motriti duboke oči egipatske kraljice? Nego, u doba republike rimski gradanin, sav zaokupljen ratom i političkim pitanjima, ne imadaše niti prilike, niti vremena da učini porok svrhom svojega života, stoga se nije trudio, da ga ukrasi; niti je zaodijevao svim nakitima zamamljivosti, da izgleda manje preziran. To umjeće nauči tek onda, kada August svlada redom sve svoje protivnike i zadade smrtni udarac republici, a na njezinim ruševinama podigne monarhiju. Tada strast, neobuzdana i silovita, ustupi svoje mjesto laskanju i udvaranju, stoga duša okržljavi, i tako eto gizdelini postadoše mogući u Rimu.

Gizdelini rimski pripadahu pretežno senatorskom redu, a mnogi takoder i viteškomu staležu. Rimski plebejci ne bijahu nego gomila gladne svjetine. Zaognuti starom, gnusnom, poderanom togom, sprovodahu svoj život ili pri vratima bogatih patrona, da dobiju ostatke od večere, ili na ulazu u državne hambare, da prime svoj dio žita, ili na stepenicama amfiteatra,

da se naslađuju gledajući, kako se kolju robovi i na smrt osuđeni zločinci. Ulizice i čankolizi bogataša, ovi potomci Hanibalovih pobjeditelja, ne imadahu vremena da ljubakaju, da se udvaraju ljepoticama, jer su hodili trbuhom za kruhom a trbuhi im bijaše uvijek prazan, a kad trbuhi govori, srce muči. A iste ljepotice, ako nijesu poticale iz naj odurnijih krčama rimske subure, ne obazirahu se na ove nekoć silne djelitelje milosti i časti. Ta što je njima bilo stalo, da je glas onoga odrpanoga Rimljana mnogo vrijedio u raznim skupštinama, kad mu kesa bijaše uvijek prazna, kad uopće ne imadaše kese jer nije imao da spremi što u nju? S druge se strane niko više ne brinjaše za tu svjetinu. August ostavi doduše skupštine na *forumu* i na Martovoj poljani, ali zakone i naredbe diktovao je on, novi bog, sa svoga Palatina; prividno su opstojale sve republikanske ustanove, ali svu je vlast imao on u svojim rukama. Stara se priča još jednom ponovila. Budući gospodar rimskoga svijeta, baštinik Ćezarove politike, mazao je i lizao svjetinu, dok mu je to trebalo, ali netom je postigao za čim je išao, odbaci je odmah od sebe kao nepotrebitu stvar. — Pripovijeda se o nekoj Arbuskuli — značajno je ovo ime — poznatoj i kao glumici i kao plesačici, da je svjetini u kazalištu, kad je zviždala, prkosno odgovorila, da se malo obazire na to zviždanje, jer želi odobravanje i plškanje vitezova. Ove su Arbuskuline riječi veoma značajne, pošto pokazuju da su nisko bili spali potomci starih Kvrita.

Između svih gizdelina spomenutih od Horacija ne bijaše ni jednoga te bi bio podrijetlom iz proste svjetine. Ako je u takovim društvima bio koji plebejac, to bijaše rijetka iznimka. Horac isti, sin jednoga slobodnjaka, teško bi bio mogao učestvovati u njihovim pustolovinama, da ga u društvo nadobudnih mlađih patricija nije uveo njegov prijatelj i zaštitnik, Mećenat, te im ga vruće preporučio kao zgodna druga.

Ali rimski gizdelini, baš stoga što bijahu patricijskoga roda, bijahu izobraženi i dobro odgojeni, u čemu se zaista razlikuju od naših današnjih gizdelina, koji svoje neznanje i ispravnost svojega duha sakrivaju pretjeranom brižljivosti u odijevanju, i smiješnom udvornosti prama nježnom spolu. Rimski bi plemić počeo već za rana svoje nauke, kojim je temelj

bila poezija, nastavak filozofija i retorika a završetak povjest. Učitelji su pak nastojali, da njihovi učenici dobiju što veće koristi od nauka, pri čemu su bili često puta bezobzirno oštri i nijesu štedili niti plemenita leda svojih plemenitih učenika. Isti se Horacije tuži, da mu je dosta puta trebalo da osjeti šibu svojega učitelja Orbilija, koji je u ono doba uživao svjetski glas. S petnaestom godinom odlagaše rimske plemiće svoju togu pretekstu, da se zaogrne bijelom *virilskom* togom, što bijaše znak, da je već punoljetan, te da tako prestaje njegova odvinsnost od pedagoga i učitelja. Ali time učenje nije bilo dovršeno, pošto je trebalo da svaki mladi plemić podje u Atenu, i tu da popuni svoje nauke. Ali za nesreću, u Ateni se okrom stoične i platonske filozofije predavaše i Epikurova nauka, koja u suštini ne bijaše ono zlo, kako se danas tvrdi i govori, ali joj ipak bijaše glavno geslo, da je uživanje prava mudrost. Tu su teoriju, naučenu u školama, praktikovali u *ginecejima* lijepih *hetera*, a stoga dok su učili platonizam i stoicizam teoretično, praktično su izvršivali epikureizam. A inače nije moglo niti da bude: platonizam, po svojoj nauci i teorijama, trebalo je da se tijekom vremena stopi s naukom Galilejskoga ribara i bio je uopće odviše uzvišen za ono tako materijalno doba; stoicizam naprotiv zasja osobitim sjajem tek onda, kada krvenici i tirjani kao Tiberije i Neron svojom krvoločnosti otvarioše niz onih uzvišenih žrtava, koje po primjeru Peta Trazeja i Serana Bareja hladnokrvno ostavljaju ovaj svijet na kojem čovjek bijaše niže spao od tupe nerazumne zvijeri. Ali u Horacijevo doba stoici i cinici sa svojim odrpanim odijelom, dugom bradom, neočesljanim kosom, gnušni i nečisti, uvijek ozbiljni i mračni, izazivaju prezir i smijeh više nego divljenje. Blaga vladavina Augusta ne bijaše nipošto zgodna za stroge kreposti; čim se više onaj čovjek dizaše nad svojim suvremenicima, tim više ponizivahu oni sebe, prirođenu im ozbiljnost duha i strogost svog moralnoga haraktera.

Kad se nakon dovršenih nauka mladići vraćaju u Rim, čekaše ih u vječnom gradu toliko obilje svakovrsnoga uživanja, da bi se, i nehotice, bacili u naručje ugodna, ali neslavna života. Mir poslije toliko i tako krvavih ratova, ogromno bogatstvo patricijskih obitelji, veličanstvenost grada, lijepe i

zamamne žene, koje sa svih strana svijeta hrpmice dolazahu u prijestolnicu tadašnjega ogromnoga rimskoga carstva, sve to mamijaše i ozbiljne ljude, a tim više lakoumnu mladež na uživanje i naslade. Kad su Rimljani podjarmili Parćane, i time upokorili i onaj narod, koji im je zadavao naj više posla, Augustovi su podanici mogli vidjeti poslanike svih kraljeva i svih naroda, gdje u Rim dolaze, da donesu svoje darove, da plate svoje danke. Onda se zatvori hram dvoglavoga boga Jana, da se time pokaže, kako je svršilo doba krvavih ratova, a nastupilo vrijeme zlatnoga mira. Bijaše prošlo tek 30 godina od smrti posljednih zatočnika republikanske ideje i slobode, a već novi naraštaj bijaše zamijenio republikance staroga kova; u senatu i u vojsci i u administraciji. Dostajalo je dakle toliko malo vremena da uništi plodove vijekova. Od časa do časa kušao bi koji nemirniji i nezadovoljniji duh da urotom protiv života samovladara učini kraj opstojećim prilikama, ali progonstvo i smrt bijaše dostatno da uguši u zametku takove pokušaje. Uopće o staroj republikanskoj strogosti i ozbiljnosti ne moguće više biti govora, kad se samo pomisli, da je bilo u plemićkom staležu ljudi, koji javno svetkovahu rođendan Julija Ćezara; onoga Ćezara, koji je prvi bio zadao smrtni udarac republici, koji je prvi bio posegnuo za carskim vijencem. Taj je tako nenadani prelom sa prošlosti bio posljedica onoga mirnoga i bezbrižnoga života, te u brzo izbrisala sve slavne uspomene prošlosti. Pristanici svih stranaka, zastupnici svih ideja, naviknuti da žive zajedno, da se sastaju na stanovitim mjestima, malo se po malo prilagodiše vladajućim ustanovama, i to s obzira jednoga prama drugome. Nalazeći se rado u zajedničkim društvima, zastirahu plaštem bezbrižnosti, simpatije, udvornosti svoja nutarnja čuvstva; da se prividno pokažu zadowoljni i sretni, nosili su uvijek na licu krinku laži.

U Rimu nije bilo mjesta strancima: kupelji, teatri, amfiteatri, javne biblioteke, to su bila mjesta pristupna svima onima, koji tražahu saobraćaj i drugovanje s prijateljima i znancima. Po računu glasovitoga historičara *Momsena* imaše Rim u ono vrijeme do 900.000 stanovnika, koji se, uz veliki broj stranaca, putnika, poklisara, tiskahu kroz tijesne, krive ulice vječnoga grada. Ali Rim imadaše i Martovu poljanu, gdje ne bijaše

V
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
T
S
K
A

B
I
V
L
I
O
T
E
K
A

privatnih zgrada, već veličanstvenih hramova, krasnih svodova i mnogo drugih javnih zgrada. Tu se sakupljao sav otmeni rimski svijet: ozbiljni senatori, slavljeni vojskovođe, nacifrani gizdelini, stroge matrone, žene slaba glasa, ali divne ljepote i mekana srca.

Već s prvim tracima zore počeo bi život u onom, za tadanje prilike, zaista ogromnom gradu. Ako je buka i treska već s rana jutra bila velika u onim krajevima grada, gdje u visokim kućetinama stanovaše bijeda i nevolja, nije bilo ništa bolje niti u onim ulicama, gdje bogatstvo i aristokracija imadaše svoje sjajne dvore. A i bez toga je Rimjanin bio ranoranilac. Patricij je ustajao rano, da u predvorju svoje kuće pozdravi sve klijente, koji su ga već od dulje vremena čekali da mu nazdrave dobro jutro, da propitaju, kako je sproveo noć, a kao uzdarje za tu uđvornost, da prime ostatke bogate i raskošne večere. Kad bi svršio taj posao, koji je zahtijevao dosta vremena, otišao bi patricij na *forum*, da uredi svoje vlastite interese ili da zastupa interes bilo koje pokrajine, bilo kojega kralja, te za skupe novce bijaše skupio njegovu zaštitu.

Ali svaki ranoranioci nijesu bili mladi patriciji. Malo im je bilo stalo do pozdrava gladnih klijenata, a još manje da vide izlaz sunca. U svakovrsnim su orgijama sproveli noć, trebalo je dakle, da se naspavaju, da odmore umorenja svoja tjelesa. Dok se na *forumu* raspravljalo, govorilo, bučilo, počivahu oni u naručju blagoga Morfeja, sanjajući o pustolovinama, o ljubavi, o kakvoj lijepoj heteri ili matroni.

Kuće su rimskih patricija imale osim glavnih vrata još jedan drugi izlaz sa stražnje strane. Jednoga jutra, oko 10. ure po našem računu, izide na ova vrata mladi gizdelin Kupijeno, te se bez pratnje robova ili klijenata uputi prama središtu grada. Njegova je duga plava kosa bila pomno očešljana i miomirisnim pomastima namazana. Vukao za sobom umjetno sabranu togu; hodaše sporim koracima, da se ne sudari s kakovim robom, te na ledima nošaše drva, ili s kakovim magarčićem, te polagano, gotovo filozofski koracaše kroz hrpe svjetine. Sišav niz Eskvilin, prode kroz bogati kraj Karena. Na jednom mu se lice razvedri, oko zasja, kad ugleda neku gospodsku kuću. Ali oblak tuge spusti se na njegovo čelo: vrata

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

glavna bijahu još zatvorena, znak da plemenita matrona još nije ustala sa svojih mekih dušeka. Trebaše dakle još čekati do posjeta. Da na koji način ubije te duge časove, krene naš Kupijeno prama *forumu*, ali se brzo udalji protivnim pravcem. *Forum* bijaše za mlade patricije veoma pogibeljno mjesto. Ne samo, da su tu mogli nabasati na svoje vjerovnike, koji bi ih onda stali proganjati, zahtijevajući da im podmire već jednom stare dugove, nego se još moglo desiti, da kakav prijatelj, optužen s noćnih prestupaka, zaište njegovo svjedočanstvo pred suncem, da se je u ono kritično doba, kad se događao prestupak, nalazio na drugom kojemu mjestu. S ovih razloga ostavi Kupijeno govorниke, da razvijaju svoju rječitost; ostavi kamatnike i lihvare, da varaju i u svoje mreže love nadobudne mlade patricije, kojima uvijek ne dostaže novaca, te uđe u jednu poznatu slastičarnu. Tu kupi jedan veliki medeni kolač, te ga pomno zamota u fini papir i spremi u kesu, koja je visjela o pasu od toge. Iz slastičarne svrati se Kupijeno u glavnu rimsku knjižaru, gdje je znao, da će naći književne proizvode svih pjesnika i spisatelja, kojima prijestonica u ono doba obilovala. Na Kupijenov upit, kakovih novih knjiga ima, knjižar mu odmah pokaza krasnu uvezanu knjigu. To bijaše izbor govorâ poznatoga brbljaveca Cicerona, a ne zapadaše više od četiri krune našega novca. Kupijeno se nasmije, a knjižar, koji je taj smjeh dobro razumio, doneće mladome patriciju jednu malenu knjižicu i pokaza mu naslov. Mladi se gizdelin razveseli, to bijaše baš, što je tražio; uzme brzo knjigu i plati je tri puta skuplje od govora spasitelja i oca domovine.

Kupijeno bijaše izišao, da učini jedan posjet. Ali, mu se pričini da je još rano, stoga se svrati u jednoga prodavaoca mirodija, zatim pode u jednu od prvih brijačnica namjerom da pročita novine — *acta diurna*. Ali baš u taj čas bijahu novine u rukama nekoga poznatoga rasipnika Menija, kojemu od cijelogog ogromnoga imetka nije bilo preostalo nego mnoštvo dugova. Pripovjeda se što više, da je isti Menije molio Jupitera, da bi mu udijelio 100.000 sestercija duga. Kad ga prijatelji zapitaše, čemu ta čudnovata molba, odvrati im smijući se, da bi tada njegovi dugovi spali na polovinu. Novine toga dana pripovijedahu o nekom Petiliiju, koji bijaše skinuo zlatne vijence

s Jupiterova kipa i sebi ih prisvojio, te s toga bio zadavljen u Mamertinskoj tamnici.

— Tako mi Kastora — poviče Memije, prekidajući svoje čitanje, čim je ugledao došljaka — čuvaj se, Kupijeno, da i tebe ne stigne slična sudbina, jer ti kradeš čast rimskim matronama, a svemogući je August izdao oštih akona protiv preljupstva.

— On mrzi preljupstvo, ali nipošto preljubnike — odvrati činično Kupijeno, kojemu je bilo poznato, da je August uzeo k sebi Terenciju, lijepu ženu glasovitoga Mečenata. — Dok on, mudar, dobar, milostiv, pravedan, bude služio izgledom ostalim Rimljanim, ne će nikad imati volje, da dade izvršiti svoje naredbe.

— Kako je zlobna današnja mladež — prihvati Memije. — Nego, ostavimo se bogova, jer nama smrtnicima nije dopušteno da ispitujemo njihove namjere. Ali baš, znadeš li, Kupijeno, što je rekao strogi Katon jednome mladiću, kad ga je video iziti iz jedne zloglasne kuće u Suburi?

— Znadem, znadem — prekine ga mladi gizdelin — poхvalio ga je, te nadodao, da takove kuće treba pohađati, a ne zavadata tude žene. Ali, Memije, ja bih se takove poхvale sramio. Nego, što znadeš ti? S kojega se uzroka zanimaš za mene? Ja drugujem s našim matronama, da s njima raspravljam o platonovoj nauci; dočim si ti u društvu tvoje Arbuskule, Oriгine i Likoride protepao sav svoj imetak.

Ljut na brbljavoga mladića izide Kupijeno iz brijačnice, a da nije pročitao novine. Memije porugljivo se smijući, reče: ovi mahniti preziratelji starih zakona i uredaba eijene, da je koža jedne matrone, urešena svakovrsnim biserjem i draguljima, nježnija od kože koje druge žene, koju resi samo ljepota!

Kupijeno se bijaše međutim povratio u Karenę, te se uputio prama onoj palači, čija je vrata, zatvorena ono jutro, motrio tako požudno. A da ne pogleda na roba vratara, koji, prikovan kao kakvo pseto stajaše uz vrata, uđe u atrije, gdje je vrvjelo od robova, te su čekali na svoje mlade gospodare, koji su bili došli da se poklone lijepoj Fausti. Iz njihovih je riječi mogao Kupijeno razumjeti, da se dosta odoenio. Ali mu to, sudeći barem po njegovom držanju, ne bijaše neugodno. Kad uljeze u

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А
apoditerij — svlačilište — otpaše togu, sjedne na stolac od finoga drveta, svuče sandale od lijepo žute kože i pruži svoje noge crnoj ropkinji Cipazi, da mu ih opere i pomaže mirodijama. Crnica bijaše djevojka jaka, lijepa tjelesna ustroja. Crveni pojas oko pasa pokrivaše njezine golotinje, a ostalo tijelo bijaše golo. Njezina sjajna se koža činjaše pravi kontrakst s bijelim nogama i rukama Kupijena, s njegovom bijelom tunikom, koju držaše pričvršćenu krasni pojasa.

— Mila Cipazo — reče Kupijeno, kad mu ropkinja brišaše finim ručnikom noge, — što ti je? Još mi nijesi niti riječi rekla, a ja sam ipak mislio na tebe.

Kad to reče izvadi medeni kolač i dade ga djevojci. I ako tužna, stade ga pohlepno jesti. Jadna djevojka! Takovih poslastica ne dobivaše svaki dan; njezina hrana bila je mjerica žita na dan, od koje dobivaše toliko kruha, da ne umre od gladi.

— Je li te Fausta zlostavila? — nastavi mladić. Ili je možda svojom zlatnom iglom probola tvoje nježne grudi?

— Ne — odvrti Cipaza, uklanjajući se draganju i milovanju lijepoga patricija. — Ali ja sam opazila, da ti ljubiš Faustu, moju gospodaricu. Doznala sam, da se svake večeri sastaješ s njome kod Venerina hrama. Ja sam ljubomorna, ja toga ne mogu trpjeti. Ili si sav moj, ili sav njezin, ali tvoju ljubav neće s nikim dijeliti. Ako ljubiš moju gospodaricu, ostavi mene, ja te više neće pogledati.

Međutim se Kupijeno bijaše podignuo sa stolice, te je sa zadovoljstvom motrio svoju sliku u veliku zrealu. Netom ropkinja izgovori posljednje riječi, Kupijeno joj se obrati zvoljan i reče joj:

— Ti prijetiš? Pak dobro, ja će tada sve otkriti tvojoj gospodarici. Njezina će osveta pasti na tvoju glavu, jer se meni neće moći osvetiti. Kad te dade pribiti na križ, imaćeš vremena da razmišљaš, da li ti je bilo bolje i dalje mi poklanjati svoju ljubav, ili biti ljubomornom.

Kad to reče, izide ponosna hoda iz *apodikterija*, a da se nije više obazreo na nevoljnu ropkinju, koja, gotovo skršena njegovim riječima ostade kao okamenjena. Kupijeno prede kroz *peristil* i uputi se prama sobama lijepo Fauste. Na vratima

sobe stajaše rob, da javi goste. Kad je ugledao mladoga plemića, učini mu mjesto i javi njegovo ime. Kupijeno stupi u sobu. Ali niti je mogao pozdraviti lijepu Faustu, niti joj se ma bilo kojim znakom javiti, jer mu nazočnici sa svih strana namigoše, da muči i mirno sluša. Faustina soba već na prvi pogled odavaše bogatstvo a i fini ukus lijepe matrone. Toliko savršenost slika po zidovima, koliko umjetno izrađeni mozajici na podu, i krasno pokućstvo, pokazivali su da se Fausta umije okružiti svim onim sjajem, što joj dopušta neizmjerno bogastvo supruga. Na mekoj posteljici ležala je Fausta nježno povaljena; s desne joj je strane stajao patuljak, a u ruci je držao umjetno izradeno zrcalo u kojem se često ogledala. U sobi, i ako je bio veliki broj obožavalaca, vlastaše duboka tišina, koju ne prekine niti Kupijenov dolazak. Do Faustine posteljice stajaše čovjek od kakovih 40 godina, visoka stasa, blijeda lica, sjajnih očiju, erne kose i brade. Taj je čovjek bio glasoviti pjevač Tigelije, koji svojom umjetnosti bješe stekao naklonost i ljubav samog Augusta. Bogat i mušičav, kao svi umjetnici svih vijekova i naroda, znao se često puta kratiti da svojim pjevanjem rastjera brige silnoga samovladara rimskoga svijeta. Svi su poznavali njegovu čud, stoga i preporučiše Kupijenu, čim stupi u sobu, da ne smeta umjetnika u pjevanju, a preporuka je bila na svojem mjestu. Dobro izvježbanim glasom, velikim patosom, naravnom strasti pjevaše Tigelije jednu Horacijevu odu, u kojoj pjesnik prepočuje ljudima, da uživaju svoje dane, dok mogu, jer kad prođe ugodno pramaljeće, a nastupi ljuta zima, tad će živjeti samo o uspomenama.

Sveopće, dugotrajno pleskanje nagradi pjevača. Razdragani gosti govorahu o krasnom užitku, te im ga Tigelije pružio, kad rob iznenada najavi dolaz Nasidijena, Faustina muža. Svi do jednoga pohrliše iz sobe, da već u pretkuću pozdrave moćnoga i uplivnoga konsularca, koji se vraćaše s foruma. Ni Fausta ne zaostade za drugima: nevjerna žena htjela je da svojom ljepotom začara svojega muža, da svojim ulagivanjem i milovanjem uguši u njegovom srcu svaku sumnju, jer se nije toliko bojala da je muž otjera, koliko da ne bi s preljupstva izgubila svoj miraz. Izlazeći iz sobe, približi se Kupijenu, te mu potiho reče:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
С
К
А

В
И
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Kasno si došao, premili, ali ćemo se večeras vidjeti u Venerinom hramu.

Ove riječi poprati pokvarena matrona žarkim, požudnim pogledom. Kupijeno nađe još toliko vremena da joj reče:

— Donio sam ti knjigu, te si toliko željela, i predade joj skupo plaćene pjesme nježnoga Ovidija, onoga pjesnika, koji je tako živo, tako strastveno opjeval ženu, proslavio njezinu ljepotu, njezinu ljubav.

— Hvala ti, premili; rado ću je čitati, premda mi nije potreba da se ljubavi učim iz knjiga. Tvoji pogledi, tvoji me poljupeci u tome naj bolje poučiše; neka sveta vatra grijе moje srce, upaljuje moju krv.

Još jednom pogleda Fausta zaljubljenoga mladića, pak poleti brže bolje u susret svojemu suprugu, da ga svojom ljepotom zanese — Kupijeno, kojemu malo bijaše stalo, da pozdravi Nasidijena, kriomice se udalji iz Faustine kuće i uputi se svome stanu.

Ars amandi — umjeće ljubavi — Ovidija bijaše knjiga, te baš pristajaše lijepoj Fausti. Treba međutim da rečemo da su sve rimske gospode — udate i neudate — rado i osobitom nasmiljeno čitale tu knjigu, u kojoj pjesnik, iskusni borilac na polju ljubavi, poučavaše novajlige, kako će osvojiti srce koje krasotice, kako njenu ljubav sačuvati; a matronama davaše naputke, kako će najlašnje varati svoje muževe. Uprav s obzira na sadržaj, jer potkopavaju temelje bračnom životu, bijaše August zabranio tu knjigu. Ali tom zabranom bijaše rimski silnik postigao protivnu svrhu, jer se knjiga još više čitala, pošto je zabranjeno voće mnogo slade. Ne ćemo puno pogriješiti ako rečemo, da jedan od uzroka, s kojih je August potjerao u progonstvo nježnoga pjesnika ljubavi, bila je baš ta knjiga. Iako August u mnogim prilikama ne imadaše volje, a niti dosta smjelosti, da svojim naredbama pribavi praktične vrijednosti, ipak puno držaše do toga, da spasi formu. Pripovijeda se, da je nekoga Prokula, svojega slobodnjaka, dao smaknuti, jer se o njemu javno govorilo, da je zaveo s pravoga puta neke udate matrone. Ako se ovo uvaži, priznati je, da primjedbe Memijeve ne bijahu puke riječi niti bez temelja. I zaista, ljubomorna Cipazi, videći, da je lijepi Kupijeno sve više zanemaruje radi

gospodarice, otkri Nasidijenu nevjernost žene mu Fauste. Zajubljenici budu zatečeni u Venerinu hranu; Fausta radi preljupstva otjerana od supruga, a Kupijeno pretrpi takovu kaznu, da od tada ne mogaše drugo nego da s matronama spravlja o idealnosti Platonovih nazora.

Mladi se rimski plemići mogahu uvrstiti u dvije skupine: prvoj pripadahu oni, koji poput Kupijena zasjedahu poštenju udatih žena, a drugoj oni, koji svoje sreću, a i svoje imanje polagahu pred noge onim lijepim, izobraženim heterama, te sa svih strana svijeta dolažahu u Rim, da nadu svoju sreću. Prvi su od spomenutih bili pokvareni, razuzdani gizdelini, kojima ništa nije bilo sveto, a drugi predstavljuju bolji dio rimske mladosti. Među ovim potonjima ubrajamo i slavnoga pjesnika Horaca. Spomenuli smo već riječi staroga Katona, jednoga od naj strožih Rimljana, a te nam riječi naj bolje dokazuju, kako su slobodnu ljubav — pa koliko se god ta teorija opirala našim nazorima — Rimljani trpjeli kao zlo, da predusretnu drugome goremu. Ljubav poprimaše u Rimljana karakter zločina, kad nije štovala tuđa prava, kad je potkopavala temelje bračnoga života, kad je kaljala tuđu čast. Ali, ako po tadanjim načelima ljubav s heterama nije bila još zlo, nije bila niti krepšt. Ljubav je samo onda krepšt, kad joj je predmetom duša i srce ljubljene osobe, a taku ljubav nijesu poznavali stari Rimljani. Za njih, koji su držali da je nedostojno čovjeka udvarati se nevinim djevicama, koji su stupali pod jaram braka, kad to zahtijevaše svemoguća očeva volja, ili njihov interes, za njih ljubav sastojaše u brutalnim tjelesnim nasladama. Poznavali su doduše sve učinke neudovoljene strasti i požude, poznavali su svu silu ljubomornosti, ali nijesu imali pojma o onoj svetoj vatri, koja grije naša srca, kad nam zanos predočuje ljubljenu osobu kao neko nebesko, nadnaravno biće. Ono nešto fantastično, idealno, što je začin prave ljubavi, to Rimljani iskazivahu prijateljstvu, što je naprotiv za nas gotovo riječ bez ikakvoga smisla. Za njih bijaše naj veća težnja ratna slava, isto kao što je za nas društveni i građanski mir; shvatljivo je, da su stoga više čutjeli prijatelje nego žene. Za stare Rimljane bijaše prijateljstvo ljubav, a ljubav modernih prijateljstvo.

Horac se bavi pretežno, a da ne rečemo isključivo, udatim matronama, da pokaže, kako je njihovo nemoralno ponašanje, njihova razvratnost vodila društvo stalnoj propasti. Nego, bez ikakova obzira otkriva poroke i zločine i najuglednijih matrona, a ne govori nam ni riječi o svim onim sredstvima, te su gizdelini upotrebljavali, da dodu do svoje svrhe. Poznato je, da je i najprostija hetera zahtjevala ustrajnosti i postojanosti u dokazima ljubavi a to su još većma zahtjevale plemenite matrone. Nego, ako nam o tome nije Horac ostavio ni riječi, napisao je cijelu knjigu već često puta spomenuti Ovidije. — Budući ta knjiga napisana u Horacijsko doba, možemo slobodno zaključiti da se i na to doba odnose pravila i napuci, opomene i preporuke, te pjesnik podaje onima, koji stupaju za prvi put na bojno polje zabranjene ljubavi.

Osobito zgodna mjesta, gdje će gizdelin razviti svu svoju djelatnost bijahu javna šetališta i hramovi. Bogoslužbene svečanosti, osobito one božice Izde, prave orgije u potpunom smislu riječi, pružahu gizdelinima najviše prilike da raspletu svoje mreže i ulove ovu ili onu krasoticu. Ali, od svih mjesta zgodnih za tako ugodan lov, najprikladnije je bilo kazalište i cirkus. Žene svake dobi, svakog stališa kao pomamne hrljahu bilo u kazalište, bilo u cirkus, da gledaju i da budu vidjene; da motre rane gladijatora i da budu ranjene od milovidnih mladića; da iza lepeze sakriju svoje lice na gnusobe kojega glumca i da se dadu nagovoriti da izdadu svojega supruga. Taj je lov, ma kako ugodan, bio sa jednoga pogleda težak, što u onom prevelikom broju ljepotica izbor nije bio laka stvar. A izbor pak nije visio toliko u uzajamnoj simpatiji, koliko o mjestu sjedalice. Gdje tiska bijaše veća, tu bijaše i mjesto povoljnije, a lov stalniji. Gizdelin ili upravljaše riječ odabranici svojoj, ili još govoraše nježnim pogledima svojih zaljubljenih očiju. Da svrati na sebe njezinu pozornost, hvaljaše pri utrkama one konje, koji su njoj najviše bili dragi; pleskaše onomu glumcu, za koga se ona najviše zauzimaše; sjedaše, kad ona sjedaše, a bijaše na nogama, kad ona ustajaše. Ako je koji gledalac sa gornjega stepena svojim nogama udarao u njezina leđa, znao ga je oštro ukoriti; ako joj je na odijelu bilo zrnce praha ili vlatak slame, odmah bi očistio; ako joj stolac ne bijaše udobno postavljen,

eto njega da joj ga bolje namjesti. Sve to bijahu malenkosti, ali je svakomu poznato, da neznatni počeci prouzrokuju velike događaje, a najmanja usluga osvaja srca.

Je li sa svojom miljenicom bio nazočan javnim svečanim ophodima, moraše da izkaše osobitu pobožnost prama božici Veneri. Je li sa svojom odabranicom motrio triumfalne povorke, morao se pokazati dobro upućenim o svakoj osobito, da joj dade potrebita razjašnjenja. Ako mu pak štogod ne bijaše poznato, slobodno mu izmišljati. Na historičnu tačnost njegovih riječi nije gledala lijepa mu drugarica.

Ulovivši ovako svoju ptičievu, bijaše osobita briga mladoga gizdelina, da svoj plijen sačuva. Pri tome trebalo je da bude ustrajan i postojan. Znao je dobro, da se nijedna tvrđava ne osvaja prvim jurišem, niti ijedno stablo pada od prvoga udarea. Onu postojanost i odlučnost, kojom odvajahu stari Rimljani, bijaše baština i zabludena mlada generacija, ali ju je upotrebljavala u druge svrhe. Stari Rimljani pokazivahu i u najkritičnjim časovima taku odlučnost i ustrajnost, da još danas treba da im se divimo. A razmazani i mekoputni gizdelini iz Augustova doba naprezazu sve svoje sile, da osvoje srce koje matrone. Rimski gizdelin znao je veoma dobro postupati sa ženama, jer je bio osvjedočen, da čim se koja žena s početka jače opire, tim će lakše na koncu pasti. Da do toga triumfa dode, razvijaše gotovo istu ustrajnost, kao njegov slavni pradjed, kad je imao da uništi kakovoga neprijatelja. Poznavajući skroz i skroz čud žene, nije duhom klonuo, ako je matrona, čije srce bijaše odlučio osvojiti, sprva prezirno odbacila njegovo ljubavno pisamce. Bijaše uvjeren, da će mu skoro ona sama pisati, nudajući mu ono, što tako dugo sanjaše, samo ako ustraje u svojoj ljubavi.

Harakteristična je ona izjava Ovidija, najvrjednijega učitelja ljubavi, da na ovom svijetu nema žene, te će odoljeti napasti, ako joj se kuneš, da ćeš je do groba ljubiti, ako je moliš i zaklinješ, ako joj se laskaš, a do potrebe prolješ koju suzicu.

Kad bi se osvojilo tako srce izbrane miljenice, trebalo je znati sačuvati njezinu ljubav. I u tom pogledu podaje Ovidije prekrasnih naputaka, koji su, kako se na prvi pogled razabire, erpljeni iz opita, a nijesu prosta teorija. Od svih nauka, koje

podaje u već spomenutoj *ars amandi*, najkarakterističniji je onaj, da se ljubav žene ne postizava, a još manje uzdržava svojstvima tijela, već krasnim sposobnostima duše. I u tome se rimski gizdelini daleko razlikuju od naših. Dočim današnji gizdelini idu samo za tim, da se odijevaju po najnovijoj modi, da svojom, često puta umišljenom ljepotom, zavedu vješte i nevješte krasotice. Ovidije naprotiv preporuča bezbrižnost u odijevanju, nikakvu ostentaciju tjelesne ljepote, ali zato osobito isticanje svih onih duševnih sposobnosti, koje mogu da djeluju i na najtvrdje srce.

Često smo puta već spomenuli riječ *hetera*,* a da nijesmo naveli niti jedno ime tih krasotica, čija kolijevka bijaše Atina, ognjište znanja i umjetnosti, još i onda, kada lakoma ruka Romulovih baštinika bijaše posegla za Grčkom i od one malene državice, koja je znala uništiti silu Persijanaca, koja je gojila sve one plemenite umjetnosti, te poljepšavaju život, učinile tributarnu pokrajinu. Grčke se hetere razlikovahu u toliko od rimskih, što u Grčkoj uplivisahu i na cijeli državni život. Dosta nam je u tom smislu spomenuti lijepu duhovitu izobraženu Aspasiju, prijateljicu slavnoga Perikla. U njezinoj se kući sa stajahu svi prvaci Atenjani, a njezina je riječ često puta znala dati osobiti pravac djelovanju Periklovu. Koliki je uticaj bio tih hetera u Grčkoj, pokazuje nam jasno Ksenofonat u svojim *Uspomenama o Sokratu*. Da se na Rimljane povratimo, opazićemo, da hetere u pravom smislu riječi bježu Propercijeva Čincija, Galova Likorida, Tibulova Nemezi, Katulova Lezbija, Ovidijeva Korina i sve one ljepotice, koje udahnuše Augustovu miljeniku Horacu cijeli onaj niz neprolaznih oda. Matrone privlačivahu u svoje mreže propale aristokrate, kojima od prošloga sjaja i bogatstva ne bijaše preostalo nego slavno ime i ogromni dugovi, a hetere, glasovite i sa svoje ljepote i sa svoje naobraženosti, bijahu slavljenе od najslavnijih pjesnika, obožavane od najbogatijih Rimljana. Njihovoј se ljepoti klanjaše aristokracija uma i aristokracija novaca. Pred njihovim se prozorima u noćnoj tišini orila pjesma zaljubljenoga mladića, na njihovim vratima svakoga jutra stajahu obješeni vijenci od najrjedega cvijeća; o njihovoј ljepoti pjevahu prvi između rimskih

* hetera je od grč. ἕταλη, što znači: druga, prijateljica, ljubovnica i gore. Ur.

pjesnika. Zaljubljeni mladići nastojahu da presjajnim darovima otvore sebi put do njihova srca, a takovi darovi gutahu često cijela imanja. Ogramni *census* od 400.000 sestercija, po kojem se pripadaše viteškom stališu, ne dostajaše da se zasiti glas tih lijepih hetera, i odatle ona nezasitna pohlepa kod mlađih rimskih plemića, da dođu do bogastva, da budu ravni Lukulu, o kojemu se govoraše, da nije znao koliko je imao; a imao je toliko, da je bilo dosta za njega i za lupež, kako šaljivo, ali duhovito, opaža Horac. Nego su i Lukul i Kraso i svi ostali bogataši nagomilali ono svoje neizmerno imanje u razbojničkim ratovima, plijeneći i prijatelje i neprijatelje, pak iste saveznike. Ali od časa, kada August bijaše zatvorio hram dvoglavoga Jana, te u svoju moćnu ruku skupio svu vlast, prestadoše i vojne, s čega nestade za mlade patricije izdašno vrelo bogastva. Oni Rimljani, te p. d. vrhovnim zapovjedništvom Tiberija i Druza bijahu ratovali u dalekim krajevima, stupiše pod zastave više da steku simpatije, naklonost i ljubav starih, zaslužnih senatora, nego u nadi, da će se na tim vojnama obogatiti. A to im bijaše od prijeke nužde, ako su htjeli doći do novaca. I u ono doba, kao što i dandanas, bilo je odličnih bogataša, koji stekavši ogromno blago i već došavši na kraj života, nijesu imali niti bližnjih, niti daljnih rodaka, da im s imenom ostave i svoje imanje. Nije čudo, što su mlađi patrici laskali ovim bogatašima; što su im se ulagivali, što su svojom pomnjom, opreznosti i uslugama nastojali da im iskažu svoje štovanje i ljubav. Ganuti ovim dokazima privrženosti, spominjahu se stari patrici u svojim testamentima svojih mlađih prijatelja, koji bi često, gotovo preko noći stekli veliki imetak. Nego ovaj novac stečen dugim strpljivim, a dosta puta i nemoralnim radom, bijaše mlađim gizdelinima dostatan samo za kratko vrijeme. Lijepe hetere prodavahu skupo svoju ljubav, te čim bi primjetile, da se u kesi ljubavnika javlja plima, postajaše i njihova ljubav hladnija, dok ne bi izumrla, kao što se gasi svijeća, kad joj ponestaje ulja. U tom su se pogledu pokazivale valjanim učenicama svojega još vrijednijega učitelja, te im preporučivaše, da širom rastvore svoja vrata ljubavniku, pa pokucao kad god bilo, samo ako nosi bogatih darova, a da ih zatvore u lice onomu, koji dolazi praznih ruku, noseći samo svoje srce i svoju ljubav.

Imetak mladih patricija nije dostajao da zadovolje svim zahtjevima svojih prijateljica, stoga ne imadahu boljega sredstva da dodu do novaca nego lovljenjem baština, i zato se davahu sa svim žarom na posao, naprežući svoje sile, da olakote kesu kojega već preživjeloga patricija. Lov na baštine postade tijekom vremena jedini isključivi zanat mladih patricija isto kao što jedina zadaća lijepih hetera bijaše, da tuđi imetak prede u njihove ruke. Rimljani bijahu podjarmili eijeli svijet, ali bijahu spali pod vlast grčkih hetera, koje, i ako nijesu imale, kao u svojoj domovini, u svojim rukama sudbinu cijelog naroda, držale su ipak u svojoj vlasti, u svojim mrežama, eijelu mlađu generaciju.

На развалинама љубави.

Радомир Орлински — Бар.

Под чемпресом, кипасисом
Сахрањена љубав спи,
Већ њезиним бај-мирисом
Не сладимо душе ми.

Утули нам св'јета злоба
Божанствени срца плам,
На кивоту мрачног гроба
Запечати ледни кам.

Љубавн нам развалине
Освјештане плачу сад,
Туд уздаха зефир мине
И покрене бол и јад.

Поврх гроба цв'јеће шушти
В'јенца, што нам сплете Maj,
То је, грле, збор немушти:
„Свему мора доћи крај.“

ХИСТОРИЧКЕ УСПОМЕНЕ

о сердарима, пуковницима и сопрантентентима

вitezовима Синобадима. * * * * *

(наставак)

Љубомир Нер. Влачић.

Јован је и послије овога одликовања доказивао непрекидно новим дјелима храброст и вриједност своју и способност управљања народом, због којих врлинâ Република ни у напријед није престала награђивати га све то већим богатствима и све то вишим частима.

Генер. проведитор Долфин, споменувши премноге заслуге Јованове, стечене у бојевима у задарској околици и на граници киниској, која је нај изложенија провалама непријатељским; — споменувши његову сердарску и гувернерску срчаност и позорност у чувању и брањењу крајине киниске, у подузећима противу непријатељâ и у заузећима тврђавâ, услијед чега је био обдарен крстом и титулом витеза, — истиче, како је сердар Јован за вријеме проведиторева ратовања код Улциња сузбио велику турску војску, коју је босански паша одаслао био са Селман пашом херцеговачким, да у изочности проведиторовој роби и хара по границама, и како је у тој битци изгубио и једнога свога синовца. Обзиром dakле на толике доказе пожртвовања и јунаштва, а у намјери, да га честим признањима осоколи на нове подвиге војничке и загрије га за што ревноснију службу Дужду, одлуком 16/10 1696. Долфин именује Јована сопрантентентом Киниске Крајине, нагласивши, да га за такова имају признавати, слушати и покоравати му се Морлаци и остали нови и стари поданици, што станују у овим крајевима.

Одлуком 23/11 1701. проведитор одређује, да се Јовану у накнаду земаља, које је изгубио пригодом уређења граница, предаду других 40. камапа у Коњу и Подкоњу од имања нашљедника гувернера Марина Ordella; проведитор da Riva ријешењем 10/9 1707. дарива му 20 ораница и двије ливаде под варошем, на-

пуштене од витеза Павла Жунића; проведитор Вендрамин по-
кланаја Јовану: бунар са башћом у Врлици; авлију, кућу и пре-
граду на Брбнику, што је припадало Миловану Клисурићу, који
је иселио са фамилијом у Турску; даље декретом 7/4 1711. да-
рива му: два винограда у селу Кашићу, која су била својина
сердара Гвоздена Радашевића (Радосовића?) и сувише $2\frac{1}{2}$ камапа
ливаде испод порушеног манастира. На посљетку је било нужно
због довршења нових утврда у Книну, срушити кућу витеза Јо-
вана, те у накнаду штете, проведитор Pisani одлуком 5/2 1713.
уступа му кућу старе болнице и сувише — обзиром на Јованову
многобројну породицу, (бројну, јер је са Јованом у задрузи живјела
велика фамилија брата његова Филипа) — и кућу јавног штеба-
нара са башћом.¹

Год. 1713. Мехмед паша босански (у спису: *Chiajà di Bos-
sina*) са својим Алајбегом и са другим из Клиса бјеше ударио
на Врличку Крајину, поробио многе фамилије и отео велики број
стоке — Јован са својим Морлацима изненада одлучно и храбро
удари на непријатеља, присили га, да напусти сав плијен те да
у бијегу без обзира потражи спас животу своме. Много Турака
бијаше заробљено, а мноштво њих на мјесту изгинуло, а међу
њима прве поглавице.²

Због важног положаја вароши Книна и због опасности, која
је пријетила Друштву и Врлици, требало је предузети више
опрезности. Стoga ген. проведитор Ето одлуком 18/1 1714., да
награди јунаштво Јованово, показано у пошљедњој битци, именује
га пуковником и сопрантентом осим Книн-
ске још и Дрнишке и Врличке Крајине. У декрету
овом износе се заслуге витеза Јована, који је у нај смјелијим
окршајима прошлога рата посвједочио вјерност своју свједоцбама
јунаштва, срчаности и преданости, и дјелима похвалним и гласо-
витим обогатио себе и кућу своју богатством заслуга, које је ре-
публика са признањем видљиво увијек награђивала. Пошто Јован
има одлично повјерење, изврсно искуство и храбро владање, те
са таковим врлинама и способностима, што га достојно красе,
Држава се нада, да ће он управом својом знати очувати Земљу,

¹ Све ове земље и куће наслиједила су и уживају данашњи Синовади.

² A. 3., 29/5 1749. I. V. c. 20—21.

а проширењем граница и утамањењем непријатеља обновити Славу Републике. Сви сердари и остале ниже поглавице поменутих окружја дужни су пуковника и сопраинтендента витеза Јована признавати за такова, слушати га и зависити од његових наредаба у свима потребама државне службе. Република вјерује, да ће Јован, охрабрен новим доказима наклоности и поштовања, оправдати мишљење, које Држава о њему има, те да не ће жалити ни труда ни настојања да што боље и корисније послужи државним интересима, него да ће свим силама и на све начине тежити за већим ступњевима заслуга, те да буде одликован драгоценјеним доказима неисцрпљиве државне благодарности и награде.

На упражњено мјесто сердара Книнске и Врличке Крајине одлуком проведиторовом 18/1 1714. бијаше именован син Јованов: Андрија, младић одлучне храбости и нај бољих нада (A. Z. 28/3 1774. I. II. c. 467—68).

Вијерност Републици и искрену истинску љубав народу своме посвједочио је Јован најзад 1715. г. у бици код Гламоча, жртвовавши ту и живот свој (A. Z. 13/7 1716, I. III. c. 137 и A. M. 10/12 1728, S. M. f. 5).

Јован потукавши код Гламоча велику војску силнога босанскога паше (Атлагића?), славодобитно у пратњи двојице сердара Вукчевића и других војсковођа враћаше се у домовину за војском својом, која бијаше далеко пред њим унапријед одмакла. У планини више Тичева у Прокосу засјела чета Турака изненада нападе на Јована. Буљубаша Муjo Ножиновић копљем зададе му смртну рану,¹ али и Муjo погибе од руке једног крајишника. Јована још жива коњ његов однесе међу чету његову. Послије неколико сахата издахну племенити и храбри овај јунак, раван у свему Митровићима и Смиљанићима. Војници његови извадише му утробу и ту је закопаше, а прослављено тијело његово пре-

1

„Ljuto civilne od Knina levente,

Jer pogibe od Knina serdare

Po imenu Ive Sinobade,

Pogubi ga Nožinović Mujo

Pod Glamočem. pod bijelim gradom“.

Kačić.

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А
В И Б Л И О Т Е К А

несоше и погребоше пред Книном у цркви св. Ђурђа,¹ где и данас оно почива.

Натпис на надгробној плочи гласи:

ОВДЈЕ У СВЕТОМ МИРУ ПОЧИВА БЛАГО
ОЧЕКУЈУЋИ НАГРАДУ ЗА СВ'ЈЕТЛА ДЈЕЛА
СЕРДАР, ПУКОВНИК И СОПРАИНТЕНДЕНТ
КРАЈИНЕ КНИНСКЕ, ДРНИШКЕ И ВРЛИЧКЕ
вitez **ЈОВАН СИНОБАД**

МУДРИ ВОЂ, ХРАБРИ ЈУНАК И БОРАЦ
ЗА ВЈЕРУ И НАРОД СРПСКИ ПАЂЕНИЧКИ
У СЛУЖБИ ДУЖДА МЉЕТАЧКОГА
ПОГИNUЛИ НА ГЛАМОЧКОМ ПОЉУ 1715. г.

* * *

НА СЛАВАН УГЛЕД СВОЈИМ УНУЦИМА
ПОСТАВИШЕ СКРОМНУ ПЛОЧУ ОВУ
ЗАХВАЛНИ ПОНОСИТИ ПОТОМЦИ

1905.

О јуначким дјелима славнога овог јунака остала је велика успомена у народу книнске, дрнишке и врличке опћине. Народни пјесник Качић овјековјечно је пак име витеза Јована слиједећим стиховима:

„Drugi bješe mladan kavaljere
Po imenu Sinobad Ivane.
Koji često na vojsku idaše
I na konju Turke razgonjaše
Ka'no orô bjele labudove,
Ka'no soko male golubove.
On bijele okrvavi ruke,

¹ Црква св. Ђурђа у Книнскоме Пољу подигнута је 1468. благословом зетског митрополита Јосифа. Њу је походио и у истој служио архијерејску службу дабробосански Митрополит Аксентије 1590. г. на Ђурђев-дан („Гласник“ 1900 с. 5 и 43). — У црквој кући, која је 1815. горјела, али по том на ново обновљена, а која се и данас зове „Школа“, учитељевао је од 1760.—1763. г. Доситеј. — Црква је неколико пута поправљана. — У цркви овој одржана је свештеничка скупштина 30. јула 1796. Милаш: Списи о истор. цркве дал. стр. 494).

Sjekuć' mlade krajšnike Turke.
Ko predobi pašu Akazula
Na Grahovu polju širokome,
Nego vitez Sinobad Ivane
I njegovi mladi Krajšnici.
Ko uhvati silnoga junaka
Po imenu Mekrem Komaniju ?
Uhvati ga Sinobad Ivane
Od krajine kninske kavaljere.
Ko upali kulu u Bjelaju¹
I u kuli dvjesta vitezova
Sve Turaka po izbor junakâ
Nego vitez Sinobad Ivane.
Ko pogubi Pakvić Ibrahima
Ljutu zmiju na glasu deliju ?
Pogubi ga Ive Sinobade,
Upali mu kulu i dvorove,
Ko porobi Livno do Majdana
Još i Majdan u Bosni ponosnoj ?
Porobi ga Ive Sinobade
I njegovi mladi krajšnici.
Ko pod Sinjem glave odsjecaše
Kad no njega Kornar uzimaše ?
Odsjecaše Ive Sinobade,
Silni junak na glasu serdare.
Za njegovo veliko junaštvo
Dužde njemu dade Kavaljerstvo,
Zlatno krilo, od zlata medalje,
Ravna polja, zelene livade."

¹ Поље Бјелјско, т. ј. а. Босанског Петровца, где се испод планине Црвљевице и данас виде развалине турске куле.

POLJICA * * *

Povjesni osvrt o stotoj
obljetnici njihova pada.

(kraj)

Ivan Pivčević.

IV. Statut.

Poljički stô ili banka nije mogao suditi po svojoj volji, nego je bio dužan držati se tačno poljičkih zakona.

Ti zakoni, kako već prije napomenuh, stvarali su se na općem zboru.

Svi ti zakoni bili su sakupljeni u jednu knjigu, koja se zvala *Poljički statut*. U njemu se je nalazilo sve ono što je bilo potrebno za upravu jedne male državice, i kad ga čovjek pomno čita i o njemu razmišlja, čudom se čudi kako su ti zakoni, koji su se krojili pred više stotina godina, onako pravedni, da im ne bi bilo zamjerke, da su ih sastavili i današnji zakonodavci.

Statut nije bio sastavljen u jedan mah, nego u više navrata, pa je bio za to i više puta prepisivan. Kad bi Poljičani učinili novi prijepis svoga statuta, u koji bi dodali sve one zakone, koji su se učinili poslije posljednjeg prijepisa, ne bi tada bacili onaj stari, nego bi i njega držali u svojoj skrinjici, u kojoj su se čuvali i svi ostali poljički spisi. Poljički je statut do četiri puta bio pisan i prepisivan, i sva su se četiri primjerka nalazila u poljičkoj skrinjici sve do Jurjeva god. 1789. Iz najstarijega, koji je bio pisan na pergameni, ali se ne zna koje je godine bio napisan, učinio se je novi prijepis godine 1400. Iz toga se učinio opet drugi godine 1540, pa napokon iz ovoga opet jedan najnoviji god. 1665.

Jure Novaković Knezov bio je poljičkim knezom u dva navratka, prvom od Jurjeva 1759. do Jurjeva 1764, a drugom od Jurjeva 1783. do Jurjeva 1789. On je htio i te godine biti izabran knezom, pa je sa svojim pristanicima podigao bunu, za

koje se je razbila skrinjica pa se, osim drugih znamenitih spisa, izgubili i statuti, onaj stari na pergameni i onaj od god. 1540., a onaj od god. 1400. bio je sav poderan i nestalo mu dosta listova, te je ostao jedino onaj od god. 1665. Kasnije nestalo i onoga krnjega od god. 1400, ili mu se dajbudi dosad nije ušlo u trag.

V. Nebesni zaštitnik.

Običaj je kršćanskih država da odaberu jednog Božjeg ugodnika za svog nebesnog zaštitnika ili pokrovitelja, kojemu će se u svojim potrebama obraćati vrućim molitvama, da ih štiti i brani od zla i nevolje.

Jesu li Poljičani odvajkada imali svog nebesnog zaštitnika, ne zna se za stalno, ali to je sigurno i izvan svake sumnje da su početkom šesnaestog vijeka izabrali za svog pokrovitelja sv. Jurja Mučenika. Godine 1463. pala je Bosna u turske ruke, pa su Turci već od tada počeli uznemirivati ove krajeve, a njihove provale postale i češće i žešće kada im god. 1499. pala u ruke Krajina i Radobilja. U to doba živio je glasoviti poljički junak Žarko Dražojević, kojega su s njegova junaštva nazivali novim Skenderbegom. Sveti Juraj sa pričom o pogubljenom zmaju bio je za kršćane znak pobjede kršćanstva nad paganstvom. Njega je i Žarko imao za svog zaštitnika u neprestanoj borbi sa Turcima, pa se sada i Poljičani, kojima su se spremali teški dani sa novim susjedom, ne samo staviše pod njegovu nioguē zaštitu i sliku mu rezaše na svoj pečat, nego i svoj stô stadoše birati na njegovu svetkovinu, 23. travnja, i imaše ostati u službi od Jurjeva do Jurjeva.

VI. Pečat.

Svaka odluka i odsuda poljičkoga stola i zbora imala je biti pečatana poljičkim pečatom.

Taj pečat nije bio uvijek isti.

Kada su se Hrvati doselili na ove krajeve, oni su još bili pogani, i kao takovi klanjali su se raznim bogovima, pa su obožavali i nebeska tjelesa: sunce, mjesec i zvijezde. Između

svih nebeskih tjelesa milio im se osobito mladi mjesec i zvijezda Danica.

Razni naši učenjaci misle da su Mladi Mjesec (Mlad) i Danica bili hrvatski grb.

Kada su se Poljičani, po izumréu narodnih kraljeva, stali vladati sami po sebi, oni su zazbilja mladi Mjesec i Danicu uzeli za svoj grb i urezali na svoj pečat.

Poljičani su do početka šesnaestog vijeka pisali sve svoje spise na koži ili pergameni. Kada bi na tu pergamenu napisali pismo, onda bi je s donjega kraja malko u dva puta zavrnnuli pa bi taj prigib prošupljili na više mjesta i kroz te šupljotine provukli svileni konopčić, a okrajak mu, što visio iz posljednje šupljotine na desnu ruku, obavili bi običnim žutim voskom, pa bi na taj vosak utisnuli svoj pečat, na kome su, kako rekoh, bili urezani mladi Mjesec i Danica.

Tako je hodilo do početka šesnaestog vijeka, kada se pri bližiše Turci, koji su takođe za svoj grb imali mladi Mjesec i jednu zvijezdu. Istina, zvijezda, što je bila na turskom grbu, nije bila Danica, nego Jupiter, ali ipak toliko turski, koliko poljički grb bili su na oko jednaki. Poljičanima se, naravski ta sličnost nije milila, pa kako su u to doba izabrali za svog nebesnog pokrovitelja sv. Jurja, tako su i njegovu sliku urezali na svoj novi pečat, a zabacili svoj stari grb, koji je svojim izgledom bio sasvim jednak turskomu.

Poljičani su imali dva pečata sa slikom sv. Jurja, a to veliki i mali. Veliki su počeli upotrebljavati početkom šesnaestoga vijeka, a mali mnogo kasnije i to tek o polovini osamnaestoga vijeka.

VII. Skrinjica.

Ja sam više puta dosada spomenuo poljičku *skrinjicu*, a to je ono što bi se danas reklo arhiv.

Poljičani su, možda više nego iko drugi, uporno čuvali sve svoje spise i pisma, jer se iz njih znala njihova prava, pravice, slobode i povlasti, što su ih dobivali od raznih vladara, a držali su ih u toj svojoj skrinjici, i svake godine na Jurjevo pomno pregledavali jedan po jedan, i od svih su držali tačan

popis ili, kako oni govorili *inventar*. Sve je to lijepo hodilo do nesrećne godine 1789., kada je Jure Novaković Knezov, kako već prije spomenuh, htio ponovno biti izabran za velikoga kneza, pa podigao gungulu, za koje se razbila skrinjica, te se izgubili ne samo oni statuti, nego i mnogi drugi spisi, kao i sam inventar. Novi knez, Ivan Sičić, činio je napraviti novu skrinjicu i u nju spremio sve ono što se toga nesrećnoga dana nije izgubilo, ili kasnije našlo, jer je bila izdana stroga zapovijed, da svaki koji što nagje mora donijeti njemu. Tu novu skrinjicu nije, kako neki misle, ponio sa sobom u Petrograd knez Čović, nego je ostala u Poljicima. Ja imam jedan popis svega onoga, što se u njoj nalazilo još god. 1828., ali to su malenkosti prema onome, što je u njoj nekoć bilo.

V o j s k a.

Poznato je da dandanas sve države uzdrže stalnu vojsku te je vježbaju i uvježbaju za svoju obranu. Tako nije bilo uvijek. To se uvelo dosta kasno, a Poljica take stalne vojske nijesu nikad imala. U Poljicima je bio svak vojnik ko je samo mogao britku sablju pasati i diljku o ramenu nositi. Vježbanja po komandi tu nije bilo, ali je bilo vježbanja u lovnu, u gagjanju u *nišan*, u *metanju* i u *rvanju*, a koliko su te vježbe vrijedile, pokazali su Poljičani djelom. Komande nije ni trebalo, jer svak ljubio svoju domovinu i da je odbrani nije se strašio gledati smrti u oči. Ni svjetovnjak, ni svećenik, ni mladić, ni starac, pa ni iste žene nijesu se škrbale krv svoju lijevati za svoju domovinu.

I doista Poljica su toliko junaka međdano održala i dala tolikih i takih junaka, da bi se njima ponosile kud i kamo veće države, nego li su mala Poljica, koja nijesu brojila ni deset hiljada duša a zapremala tek jedno dvjesta i petdeset četvornih kilometara prostora.

Poljičani nijesu samo na kopnu zadavali Turčinu jada, nego i po moru na svojim malim lagjama. Te male lagahne brodice bile su od dvije vrsti: manje i veće. Na većima je bilo po deset vojnika, a na manjima po sedam. Na njima bi se Poljičani dali u potjeru za Turcima, brzo ih stigli, pa opali na njih i onda bježi, ako je bio previše velik broj turskih lagja, a ako ne, uhvati se s njima u koštac i zarobi ih.

IX.

Na svršetku, mili poljički domoljubi, još jedan pogled na Poljica.

Malahna su naša Poljica, krševita su i kamenita, ali su bila gnijezdo sivih sokolova. Između posljednih stupište među hrvatsko župe, ali zato napredovaše brže. Ona svojoj hrvatskoj domovini dadoše morovogju Rusina, a hrvatski velikaši i brata mu Slavića podigoše na hrvatski prijestô da odbrani glagoljicu, tu našu svetinju, koju nehote zatiraše i sam veliki hrvatski kralj Petar Krešimir sa svojim posvemašnjim pogodovanjem Latinima. Iza nesrećnih prilika, koje nastase, pošto Hrvati priznase ugarske vladare za svoje kraljeve, Poljičani prvo uz Šubiće, a kasnije uz Nelipića, jedini su branitelji hrvatstva na ovim krajevima protiv grabežljivosti mletačkog lava. I kada Turci osvanuli na ovim krajevima, Poljica su smatrana stražom i obranom ne samo Spljeta nego gotovo i cijele Dalmacije. Toliko su dala junakâ, da bi se njima, kako kaže naš Pavlinović, mogle ponositi i kud i kamo veće države, a neumrli naš Kačić spominje ih lijep broj, ali ih ima i još više. Ima ih i takovih da im se slava prinosila širom svijeta kao jednog Žarka Dražojevića, jednog Marka Sinovčića, i jednog Nikole Jelića.

U neprestanoj borbi, bilo za odbranu hrvatstva na ovim krajevima, bilo i za svoj vlastiti opstanak, Poljičani se nijesu mogli istaći i na drugim poljima, ali da su i za to imali sposobnosti, kad bi samo bili imali prilike, dokazuju dva njihova velika biskupa Ugrinović i Kvinčić, kao i drugi umni redovnici. Ima umnikâ, kojima se ponose razna mjesta Dalmacije kao svojim sinovima, i dobro čine, ali ne bi smjeli takogje zaboraviti da mnogi od tih starinom su baš Poljičani.

Poljičanin, kao slobodu svoje domovine, ljubio je tako svim žarom svoje duše i vjeru svoju. Nabožnosti svojoj dao oduška u osnutku franjevačkog samostana u Gatima, u uzdržanju svog miljenčeta, glagoljačkog sjemeništa u Prijeku, u gradnji i uzdržanju svojih crkava, u utemeljenju i uzdržanju tolikih svojih nabožnih bratovština.

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А В И Б Л И О Т Е К А

Poljičanin nije bio samo hrabar junak i pobožan kršćanin, on je bio uman i vrijedan gospodar. U njegovoј ruci bili su na svom mjestu i junački mač i kršćanski *Očenasi* i težački mašklin. Njegova polja, što no riječ, cvjetala su, a njegova trgovina bila dobro poznata i po Dalmaciji i u Mlecima.

Poljica su, domoljubni poljički čitatelji, bila i nijesu više, ali ne dopustite, da se tako uzmogne reći i o Poljičanima, pa ko zna, ne će li dobri Bog dati da i opet i Hrvatima uopće i Poljičanima napose sijevnu bolji dani.

Пловац.

Радомир Орлиński — Бар.

Притајан огањ свети обвијен у пухору¹
У олтар' древна храма тајanstven чека дах,
Да сијне чудним сјајем, к'о зв'језда кад у зору
С врхунца пурпурнога на један бљесне мах.

Промрзнут пловац ломни са бурног океана
Разгријат' хоће груди на пламу огња тог, —
Пропјеват' жељан хоће, кад лед му са усана
Растопи усном врелом љубави страсне бог.

К'о цв'јет ће олеандар заруђет' лице тада,
И сијнут' очи опет промрзлом пловцу том;
На жалу самцу ће се појавит' вјера, нада
К'о Ибис света птица — да л'јечи груди лом.

На грани запловиће од кедра са Ливана
По бурном мору опет, док нађе пристан свој;
К'о б'јели морски галеб — у пјени окупана
Без весла лаћа хоће пркосит' бури злој.

¹ Прашина.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ. — OCJENE I PRIKAZI.

Josip Miličić, *Pjesme*. Naklada hrv. akad. društva „Zvonimir“, Beč. Tisak Ch. Reissera sinovi, Beč V. 1907.

Rijetkost je kod nas naići na ovako fino i ukusno opremljenu knjigu, kao što su pjesme g. Miličića. Lijep format, fina hartija, izvrsna štampa, simpatičan raspored, a uz to je knjiga urešena i umjetničkom stranom od slikara T. Krizmana, što, budi mimogred rečeno, nije baš sjajno ispalo. A kakva je sadržina? — J. Miličić je mlad čovjek, dak je na filosofskom fakultetu bečke universe, čovjek je, koji je svoj pjesnički rad tek ovom knjigom započeo, a pjeva još odavna, pjeva mnogo i uviyek, pjeva, jer treba da pjeva, te je od prije više puta pokucavao na vrata uredništava naših listova, te kao svakom mladom početniku, nijesu baš uviyek bila otvorena. „Savremenik“ mu je otvorio jednu svoju stranicu par mjeseca prije izlaska ove zbirke pjesama. Mnogi će kazati, da ovo ne spada u sadržinu knjige, a ja velim, da spada, jer same ove pjesme nijesu dovoljne da se reče tačan sud o njima, jer poznavajući Miličića čovjeka, vidjećeš da to mnogo djeluje na upečatak dobiven čitanjem njegove knjižice. Tu nema mnogo pjesama, ali ima ih svakih, a broj lijepijeh i gracijoznijeh nije da zaostaje. Misao se po koja javi lijepa, po nekada i otmena, samo je koji put po malo iskvarena stihom. Stihovi naime često hramlju, jer su na više mjesta izgubili harmoničnost, a to zbog toga, što se g. Miličić regbi nije nikad ni sjetio da pripazi na naglašivanje riječi. Što još čini da pjesme gube, to su prevelika pokraćivanja riječi, naravno radi stiha, ali po neki put prolazi to u nemilu neugodnost uhu, a često prijede i u gramatičku pogrješku. Uzalud, ne da se sve apostrofovati. Ne bi pjesnik bio ni malo izgubio, da je na izvjesnim mjestima

у једио већу погрешку, а пропустио стиху једну непретност, кад се није већ прије побринуо да скупи добру суму ријечи у своју торбичу. Све оваке језичне и метричке грешке треба да г. Милићић уочи, те у будуће их се чува, jer су one на штету njegovim, како прије помену, mnogim lijepim пјесмама. Г. Милићић треба да и даље пјева, он не смije свој таленат баталити, и нек приједе преко неблагодарности онјех, који, као и он, воле Preradovićево (мото Милићићевих пјесама):

... Ne razum'je пјесма запов'једи,
Slobodna je, svome glasu sl'једи ...

али ih скученост i лакомост нагони на monopolизованje, a nenavidnost na mržnju i omalovažavanje. Kosa do ramena ne čini пјесника.

Frano Kuljišić.

БИЉЕШКЕ — BILJEŠKE.

Književnost i umjetnost - Књиж. и умјет.

— *Matica Srpska u Sr. Karlovima.* Upravni odbor u sjednici 14. septembra izabrao je za predsjednika A. Hadžića.

— *Ljetopis Matice Srpske.* Izašla je peta sveska 1907. g. ovog ljetopisa. U njoj ima između ostalih radnja i jedna Alekse Ivića o Radosavu Pavloviću, onog vojvode bosanskog, koji je prodao Dubrovčanima dio Konavala; o toj prodaji Konavala, okrom onih, koje je napomenuo Ivić, kao Jirečka, pisao je i A. Vučetić u programu gimnazije dubrovačke 1874. g. i u „Zgode i Nezgode“ prof. Zora u „Srdu“ o. g. U istoj svesci Dr. Jovan Radonić svršuje svoju radnju o Ilarionu Ruvarecu.

— *Kalendar Matice Srpske.* Izašao je ovaj kalendar za pristupnu godinu 1908 i stoji 70 para ili 35 nč. Novi Sad 1907., sa 190 str. i mnogo slika.

— *Vladimir Ćorović* izdao je knjigu: Mostar i njegovi književnici u I. polovini XIX. stoljeća. Mostar. 1907, 8.⁰ str. 40. To su tri članka preštampana iz „Naroda“. Prvi je pod gornjim naslovom. Drugi je „Mostarska čitalačka publika i prvi književnici.“ Treći je članak o Ivanikiju Pamučnici, najpoznatijem mostarskom književniku starijeg vremena. C. K. Г.

— „*Novi srpski pripovjedači*“. Srpsko akademsko potporno društvo iz-

dalo je u korist srpske mense u Zagrebu antologiju moderne srpske pripovjetke pod navedenim naslovom. Zagreb 1907. 8.⁰ str. 179; cijena 2 K. S. K. Glasnik kaže da knjiga lijepo predstavlja napredak naše najnovije pripovjetke, koja je možda najsvršeniji rod naše književnosti.

— *Nove zbirke pjesama.* Ove godine išašle su, ili su još u štampi, ove zbirke srpskih pjesama, o kojim B. K. drži da će zauzeti prvi red u našem pjesništvu. Jedna je zbirka A. Šantića. Ona je u štampi u Mostaru. Druga je zbirka stihova J. Dučića. Izaći će u Biogradu iz knjižare Sv. Cvijanovića. Treća je zbirka pjesama M. Rakicća. Izaći će napokon u „Maloj Biblioteci“ Pahera i Kisića pjesme S. Pandurovića.

— *Novi Predsjednik Slovenske Matice.* Odbor Slovenske matice, pošto je dosadanji predsjednik Lavec dao ostavku, izabrao je za novog predsjednika profesora Dr. Frana Ilešića. On je poznat kao pisac i kod nas Srba i Hrvata, jer je dosta puta išao po koji njegov rad u srpskim i hrvatskim listovima.

— *Vježbenica (Gramatika) za učenje arapskog jezika,* sastavili A. Kadrić, gimn. prof. u Sarajevu i A. Bulić, gimn. učit. u Mostaru. Cijena je knjizi 3 K 60 p. i nabavlja se kod jednoga od obajuh navedenih nastavnika. Knjiga je razdijeljena u 3 dijela: I. pra-

vopis; II. oblikoslovje (sarf) i III. sintaksa (nahv). Okrom toga ima zgodnih i dovoljnih vježaba iz arapskog i iz našeg jezika i protumačene su sve riječi. Knjiga je sastavljena po najnovijoj metodi i kad se nju prode, ne izostale dobar uspjeh. Ovo oglasuje „Behar“.

— *Salih Bakamović* u Mostaru, sa-
radnik „Behara“, počeо je izdavati na
našem jeziku opširan t u r s k o - b o-
s a n s k i r j e č n i k , koji će izlaziti u
svescima po pet araka, svaki svezak
po krunu. Ko se želi pretplatiti na
rječnik, neka pošalje novac za 1. sve-
zak piscu.

B.

— *Romani Tolstojevi opća svojina*. Lav Tolstoj objelodanju je u „Novom Vremenu“ pismo, u kojem oglasuje da smatra svoje romane svojinom cijele javnosti, i da dozvoljava njihovo pre-
stampavanje.

— *Mati* Maksima Gorkoga. Ovaj najnoviji njegov roman zabranila je ruska policija.

— *Nova drama Tolstojeva sina*. Lav Lavović Tolstoj, poznat književnik kao i otac mu, jedan od glavnih saradnika „Novog Vremja“, protivnika revolu-
cionarne struje, napisao je komediju iz dogadaja naj novijeg vremena pod naslovom „Moja godina“, koja će se ove sezone davati u jednom od većih pozorišta Petrogradskih.

— *Srpsko narodno pozorište novo-
sadsko* otvorilo je početkom oktobra u Osijeku pozorišnu sezonu s veselom igrom „Divljuša“. U repertoaru su još ovi komadi: „Smrt majke Jugovića“, „Vaskresenje“, „Gospodin Profesor“, „Banjuškina Djeca“, „Gospoda s mora“, „Narodni neprijatelj“, „Rakija“, „Dva sretna dana“, „Vještica“, „Posljednje

sredstvo“, „Bračno gnijezdo“, „Dekorirana“, „Posao je posao“, „Cvijet“.

— *Čučuk Stana pjesnika M. Petrovića*. Dne 21. septembra prikazan je u kr. Srpskom narodnom pozorištu u Biogradu novi srpski komad Čučuk Stana srpskog pjesnika Milorada M. Petrovića. Ovaj je komad iz srpskog života u tri čina s pjevanjem. Muzika je od Stevana K. Kristića. Sud je o komadu bio vrlo pohvalan a piscu i kompozitoru bile su priredene oduševljene ovacije. S. k. G. kaže o tom komadu da je to neka vrsta pastirske igre i da je tako izведен do kraja, da bi bio sretuo djelo pjesnika „Seljančica“. Ali je pisac na kraju idiličkog prvog čina unio slike iz „Prvog Ustanka“, pa „Hajduk-Veljka“ i njegov boj s Turcima i učinio mješavinu; dao dramski potpuri i zanemario razlike dvaju vremena; ali da je muzika mladog kompozitora u „Čučuk Stani“ bila interesantnija i da je on, to jest Stevan K. Kristić probudio lijepih nada.

— *Dramske novosti u Hrvata*. U Zagrebu dolaze ove sezone okrom ostalih komada i ove drame: Milan Begović: *Pax tibi Marce*, tragedija iz doba mletačkog gospodstva u Dubrovniku; Ivo Vojnović: *Imperatrica*, tragedija u dva čina iz života blagopokojne kraljice Jelisavete. Iordan Tučić spremi jednu modernu dramu i jednu glumu iz hrvatske bajke.

B. k.

— *Novosti u Zagrebačkom kazalištu*. Prvi domaći noviteti ove sezone bile su kraće stvari mladoga pjesnika Franu Galovića, t. j. aktovka „Tamara“ (po Lermantovljevoj pjesmi) i „Grijeh“, te Nehajevljeva tragedija u dva čina „Život“. „Grijeh“ je slaba radnja. „Tamara“ je više pjesma no drama, može se ipak slušati. „Tamaru“ je in-

terpretovala gospodica Vavra. Mnogo je zrelija radnja „Život“. „Savremenik“ izvješćuje o ovim radovima u svom 10. broju ove godine.

— *Otkrivena slika Dositeja Obradovića*, U ministarstvu prosvjete nadene je jedan sasvim zabačen portret D. Obradovića kao ministra prosvjete. Na poledini ima bilješka da je Ljuba Nenadović kupio sliku na licitaciji god. 1863. za triestak groša i da je poklonio ministarstvu prosvjete. Slika će biti popravljena i izložena u istom ministarstvu. *B. k.*

— *Izložba slika u Biogradu*. Ovog mjeseca mladi slikar Mališa K. Gašić izložio je u više trgovaca jedanaest svojih slika, biva: „Poezija“, „Motiv sa Save“, „Fišeklija“, „Popov konak u Topčideru“, „Motiv sa Topčiderske reke“, „Kula“, Deo Kalmegdana“, „U samoći“, „Seljančice“, „Ženska Glava“, „Svetitelj“. *B. k.*

— *Srpski slikar Paja Jovanović* izradio je nekoliko ikona za Novosadsku sabornu crkvu, te prav. crkvena opština u ime svoje i Srba Novosadana izjavila mu je priznanje i zahvalnost na umjetničkom radu. *B. k.*

— *Slikar Mirko Rački*. Naslikao je ove godine dvije slike na ulje: „Prijelaz preko Akerona“ i „Ubojice u rijeci krvi.“ Slikar je prijavio da je izabrao ova dva momenta iz Dan-teova božanstvene komedije, jer u njima kao da gleda simbole svog prošlog nemirnog života. Rački je okrom toga dovršio crteže na pero iz Dan-teova Pakla a gotov je i s nekim bakorezima iz „Smrti Smail-Age.“ *Sav.*

— *Slikar Jožo Bužan*. Ovaj hrvatski umjetnik dovršio je ovih dana svoju naj noviju sliku. Slika prikazuje jutro obasjano suncem. Uz malenu kuću, koju pokriva ševar, sjedi starac držeći za ruku svog unuka, koji stoji do njega. Pred njima je liva da a na njoj procvjetala višnja a iza nje veliko posve suho stablo; to je kontrast osjećaja o novom proljeću sa strane djeda i unuka. Slika je izložena i dokazuje napredak ovog slikara.

Sav.

— *Srpski vajar P. Ubakvić*, koji je prije izradio biste (poprsja) Daničića, J. Gavrilovića i Đ. Jakšića, izradio je skoro bistu srpskog kralja Petra u paradnoj uniformi. Bista je dva put veća od prirodne veličine. Njega sude kao odlična u izradi portreta a ova nova njegova bista tako je umjetnički izrađena da vam se čini kao da vidite pred sobom živa kralja. *B. k.*

— *Kompozitor Izidor Bajić* složio je i izdao kompoziciju pod naslovom „Iz srpske godine“ I. rukovet za mješoviti lik. Izdanje iznosi 9 strana velikog kvart formata. Cijena je 4 K. Narudžbe i novac šalju se Bajiću u Novi Sad (Ujvidék). *B. k.*

— *Spomenik Vladanu Arsenijeviću*. U Sr. Karloveima prilozima njegovih učenika podignut je spomenik ovom srpskom književniku. On je bio profesor preparandije u Sr. Karloveima; napisao je više školskih udžbenika i i krasnim je srpskim jezikom prenio u našu književnost mnoga cijenjena ruska djela. *B. k.*

Нака. - Nauka.

Filozofija.

— *Mudre izreke*. Svaka ljudska znanost nije drugo nego dalje saznanje jednog dijela prirode, i uči nas kako ćemo ga upotrebljavati. *Balbo.*

Niko mnogo ne nauči, ako mnogo ne razmisli; a neprestano je razmišljanje jedini i opći put znanja.

Rosmini.

Naj ljepši je grob, naj skromniji.

Platon.

Teologija.

— *Rasprostiranje sv. Pisma.* Englesko društvo za rasprostiranje sv. Pisma ili Biblije u stranim zemljama štampalo je 1906. godine 843.052 potpune biblije, 1,231.473 egzemplara novog zavjeta i 3,342.044 različitih fragmenata. Prodalo se 2,200.000 egzemplara tih knjiga za ukupnu cijenu od 42.000 sterlinga ili od milijuna i osam hiljada kruna; ostalo je razdijeljeno mukte. U današnje doba društvo štampava ove knjige u 409 jezika i dialekata.

— *Islam* (Faith of Islam), engleski napisao Abdullah Quilli am, s turskog prijevoda od Mahmud-Es'ada, preveo na naš jezik Musa Ćazim Ćatić. Knjiga se dobiva kod uredništva „Behara“ u Sarajevu za 80 para s poštarinom. Ovo je djelo izšlo u „Beharu“ prvi put, a njegov vlasnik, Ademaga Mesić, dao ga je tiskati u zasebnu knjižicu. Knjiga prikazuje u suštini Islam i brani ga od napadaja.

Pedagogija.

— *Gragja za povijest školstva kralj. Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas.* Ovu je knjigu napisao Antun Čuvaj, nadzornik u Zagrebu, troškom zemaljske vlade; djelo je rijetkost u srpskoj i hrvatskoj literaturi. Knjiga dopire do 1835. god. i ima 102 slike.

B. k.

— *Škole pod vedrim nebom.* U Njemačkoj podižu se od nekoliko vremena škole u gajevima i šumama za djecu, koja su slaba za polazak u običnu

školu, i dobar njihov uspjeh opravdao je opit koji se dosad učinio.

Dr. Schäfer opisuje dvije ovake škole u „Centralblatt für allgemeine Gesundheitspflege“ (Središnji list za opće čuvanje zdravlja) u Bonnu. Jedna je od tih škola u Charlottenburgu. Načelnik ovog grada opaža da u njemačkim školama ima mnogo muške i ženske djece čije bi zdravlje zahtijevalo da ne budu držana zatvorena u razredu s drugom djecom. Za njih je pokvaren vazduh vrlo štetan, a vrijeme odmora prekratko a ono učenja predugo. To su ponajviše djeца kojim ili pljuča ili srce nije posve zdravo i koja su anemična ili skrofolozna; ne toliko bolesna da budu poslata u bonicu, ali odveć slaba da budu jednaka zdravoj djeci. Ako moraju da ostanu zatvorena, povećava se bolest i često do pogiblji. I stoga korist i zdrave i slabe djeće zahtijeva da budu razdijeljena.

Škola je u Charlottenburgu otvorena 2. aprila 1904. i konstatovalo se da je djeca ostave u dosta boljem zdravlju, nego kad su došla. Trajanje je nauka od sama dva časa (sahata) dnevno i uspjeh je bio tako zadovoljan, da je škola bila povećana i sada ima 240 učenika.

Druga škola pod vedrim nebom bila je otvorena 28. maja 1906. u München-Gladbachu, nekoliko daleko od grada u šumi; sada se u njoj uči petdeset učenika pod stablima. Prava škola je proste grade i sasvim opkoljena stablima. Ima tri sobe; razred za učenike, mala soba za učitelje i velika veža pokrivena; dvadeset je metara daleko jedna mala zgrada sa perionicom i zahodima. Velika soba je uređena kao sve ostale škole, ali ona služi kao škola, kad je zlo vrijeme te ne dopušta da se uči na dvoru, ali se nauka

podjeljuje pod velikim borima, gdje su namješteni pisači stolovi i klupe. U nauci je ostavljeno mnogo vremena gimnastičkim igramu i svakojakim vježbama. Djeca su izabrata od školskog lječnika a isključena su ona koja imadu tešku bolest srčanu ili priljepčivu ili odurnu bolest i ona koja imadu jaku živčanu smetnju. Svaki učenik treba da plati 50 para na dan, ali ima pravo da otide na školu, da ruča čaj i mlijeko i da se vratи tramom.

Liječništvo.

— *Stota obljetnica rođenja lječnika izumitelja.* Liječnik u Frankfurtu, Filip Bozzini, koji se rodio u Mainzu 1807. od stare talijanske obitelji, bio je izumio spravu za rasvijetljenje unutrašnjih praznina ljudskog tijela, kojom se, pomoću zgodnih cijevi, upravljuju s dvora zrake svjetlosti u unutrašje praznine tijela, da budu vidljive lječnikovu oku. To je bio prvi početak endoskopskih sprava, kao laringoskopa, čistoskopa i ostalih, početak koji je pravom pobudio velike nade.

Na početku lječnici nijesu cijenili pristojno ovaj izum, što više Bečka liječnička fakultat izjavlja da je ta sprava uzaludu. Ali nakon nekoliko godina uđe Bozzonijeva sprava u praksi dobivajući razna imena po onim djelevima tijela, koje je imala da rasvijetli. Ali onda nije se mogla upotrebiti nego slaba svjetlost voštanica; ali kad nadode gas, kamenoulje i električna svjetlost, znatnost Bozzinieve sprave podiže se na visok stepen. Bozzini, i da pravi učenjak, bi nesretan i sprave se ne nazvaše po njemu, nego po drugim, koji ih primjeniše na razne svrhe. Umro je vrlo mlad od tifusa kad mu mu je bilo nešto preko 30 g. i ukopan je u stonoj crkvi u Frank-

furtu. Ove godine je stota obljetnica njeg. rođenja.

* * *

— **Bondino pozorište u Dubrovniku.** Talijansko operetno društvo „*Città di Bari*“ započelo je prošle nedjelje da predstavlja u našem pozorištu. Društvo je pod upravom umj. gosp. *Adolfa Martineza*; upravitelj je orkestre gosp. *Ernani Milanesi*. Prvo je veče data komična opera „*Fanfan la Tulipe*“ u 3 čina; druge večeri: „*La bella Armena*“ od *Settima Sardo*, „*Donna Juanita*“ od *Suppè*, „*Miss Elyett*“, komična opera u 3 čina od *M. Andrau*. „*Granvia*“, u 1 činu, „*Mascotte*“ od *M. Andrau*, u 3 čina, i lakrdija: „*28 giorni di Claretta alle grandi manovre*“.

Društvo je uopće bolje od više sličnih koja su bila u Dubrovniku i zadovoljava cijelu publiku. Dobre su sile: primadonna g. *Edvigie Verney*, bariton *Alfred Ricci* i sopran *C. Righini*. U orkestri se opažaju praznine, koje bi trebalo popuniti. O izboru komada opaža se, da su stare operete mnogo bolje za muzičnu vrijednost i „skladnije“ su od „modernih“, nadasve onih bezimennih.

Нове књиге. - Nove knjige.

Позив на претплату: **Милош Обреновић** Књ. I. 1813-1820. од Др. Гавриловића. Цијена 5 дин. за претпл. Претплата се шаље књиж. Гече Кона, Београд 34. књ. Мих. ул.

— Dr. *Smodlaka*. Utok protiv izbora prof. Fr. Bulića. Spljet. 1907.

— *Narodna pjesmarica.* Izdala „Matica dalmatinska VI. izdanje. Zadar 1907. Cijena K 2. Naručbe neka se šalju „Matici dalmatinskoj“ ili „Hrvatskoj knjižarnici“ u Zadru.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

28.

Мустабег(?) заповједник у Херцеговини пише Хамзи Новскому, да не ћера из куће властелина дубровачкога, поклисара Живка, и наређује му да пушта, да Дубровчани слободно продавају со у Рисну и у Новоме, а да то забрани другима по наредби царевој.

Слъдкъ Мъстакега господара земле Херцегове војводи Хамзи новскомъ. И пръко ти самъ писаш за тоган властелина дубровачкога, да га ис квѣне не изгонишъ и да мъ некъ досадъ не 8чинишъ. Я сада ево ли је потвжи поклисаръ кнезъ Жиккош да га си ис квѣне изагнаш. Да чван се, да ли се вѣће за тои не потвже властеле; нека стои где квѣни8 наимаш; нищо мъ немон досадитъ; ипаке кога с8 наредили властеле на Рисн8 стати и нихъ сош продавати, нека стои и сош продава, да мъ ниенюш нитко не досади, паче запрети амандаромъ, да мъ нещо не досаде, нека стои и пише и продава, како мъ є драгош, и тако ти заповедамъ, акош ткош довезе твй на Нови, или на Рисанъ, сош кнегачкъ или Шикнетчкъ сош и дриекош, взми или срѣжи, да сеничкъ сош не продава негош дубровачка, јреј тајкој царевка заповестъ и амандаромъ моћно запрети, да не довозе соли кнегачке нигде на таи места; ако ли би ю довезли свою, взми и држжи, а менни гласъ прости; за тои инако немон 8чинитъ, него како ти заповедамъ, да ли се вѣће за тои не потвже.

29.

Ђуриша из Фоче пише Дубровчанима, да му санџак дава за продату робу лоших новаца.

С двора: џ скемъ поцовано(и) и јлиожито(и) господи кнезъ и властеломе да се да

8 А(в)рковникъ.

Јлиожито(и) и племенито(и) господи кнезъ и властеломе ѡ(д) мене Тијрише веле дръго првздръжле. Ј сада нека зна ваше грешество, како пръдахъ све сачакъ и каза мъ како смо 8 търговца 8зели скитъ и скилъ и по нв циенъ рекохъ и казахъ, по цю ми ви велите 8 комешинъ; ѡ(н) се нареѓа и 8каза поцш мъ е назвръ (?) послao скила и скита, циенъ добръ и дръжа ме три дни, поче ми говорити, да 8змете ѹкое ръдикога и ѹнокога, кадан 8панъ; а мъ рекосъ: идъ търго(в)ци на путь, чекати неће ни могъ; пак ми 8зе давати аспри злие и лиене-дение, а неда и(х) бирати, а ние цю 8зети, веће вели: или 8змите те аспри, или 8зми 8 коекшд(е), или нека властели плате търго(в)чесме, ако не могъ спе(н)чати аспри, докле а доће с Коке, а мъ вељимъ: властели зато не идъ, мани се търго(в)ци даји, ѡд мене ѿпетъ није или скитъ и скилъ, или добре аспри, или гръ(о)ше, или дѣкате, ѡ када ѡз 8 таници стати, колъ сто воме ићи и плакаће ди вѣде; ѡ(н) ми доста 8зе сковати; зато грешодо незнамъ цю ѡз 8чинити, ѡће ли 8зети ѡд ѿв зле аспри; ако ѿпо не 8змемъ, штиће ске, или се кешма зле аспри, или скакомъ дава ове аспри; зато што пренесамъ човиека наклашъ, ере самъ 8 тъгахъ, ааспри ѿп(т) ми врзо пошалите ѹкога човиека, ере ће ићи ѿв дни на во(и)скъ и да ва книге коекодали, како хоћемо; или ѡ(д) зле аспри дава; а слага ваша Тијриша Феквићъ писаћъ 8 Хоћи.

30.

Алиага Ибрахимовић пише Дубровчанима, зашто гради кулу у Лугу крај Сланога на својој баштини.

С поља: Lettera d' Alaga.... in proposito che dissegnavava fabricar eula in Lugo. (Писмо Алаге о предмету, да је намјерао зградит кулу у Лугу).

Да се да је скончане јако господин љубичији кнез и шегалон го-
споди је мало више је јако Дубровник.

У све много поцркваној господи Дѣвропачкој, прѣко го-
сподинѣ кнезѣ и штатоји господи маловићникомъ, кои се на-
ходе 8 маломѣ виенѣ, ћдѣ насы вашека ћдѣ старине пријатела
Илије Ибрахимагића в. д. п. а побомъ да ви зна гостество,
како самъ ћће сашао 8 Лѣгкъ код Сланога на мои читљвкъ,
кои самъ кѣпиш на коньшиљвкъ кодъ ваше милости; зато самъ
гђа веће 8 земљу вијину за кашв лѣбакъ, него да се ја номе
помагамъ, бивши ћће на Сланомѣ и на Белавинѣ, доћ8 сваки
посао безъ чина, да се трѣговине ваше и трѣговци развијаю,
и да ихъ дрѣзи ћдѣ злиехъ лѣди прате; за то ви господо
говоримъ за вашв лѣбакъ, ми ћће бивши на свомъ читљвкѣ
кодъ ћвога Сланога чинимо за вашв лѣбакъ, да неће се наћи
нико, да вашемѣ трѣговци и вашеме робами дладеј на твѣтъ
метне, макаръ нити ца изгоре, да и ви можете пријатела
познати, како може 8чинити 8 царевѣ здравље, само да не
жалите за ћве габанѣлие, кое пролазе, те ихъ дрѣзи прате
с кезироме речи; и нали с честити кезијеръ заповидиш, да
ихъ ми можемо боле пазити, него дрѣзи, ћдѣ злиехъ лѣди;
могв ихъ моја држина склада чвкати; а дава ће имъ, чо се
и дрѣзиме давали; и да знате 8 царевѣ, заракље, а за вашв
лѣбакъ, градимъ ћће на вијини кѣла, да видимо, ко ће кодъ
не 8чинити вашемѣ трѣговци и вашој роби кезијеръ; и ћдѣ
пишиште ми за све и Богв, и ако Богъ да, прѣки ваши трѣ-
говци, пратили проћ8, касаће ви, како ми чинимо, како ли се
дрѣзи чинили кои с8 с вами.